STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 02325

HANEH'LE DI NEHERIN

Sigmund Feinman

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

0-657-02325-6

D:\YIDDISH\TITLES\9780657023256T.PS

THE STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY PROVIDES
ON-DEMAND REPRINTS OF MODERN YIDDISH LITERATURE

ORDERS MAY BE PLACED BY PHONE AT (413) 256-4900 X155; BY FAX AT
(413) 256-4700; BY E-MAIL AT ORDERS@BIKHER.ORG; OR BY MAIL AT
NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER, 1021 WEST STREET,
AMHERST, MA 01002-3375 U.S.A.

©1999 NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:
Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Lief D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

BOOK DESIGN BY PAUL BACON

PRINTED IN THE U.S.A. ON ACID-FREE PAPER

חַנָּה'לֶע דִי נֶע־עִרין

לֶעבֶּענְסבִּילְד אִין פִּיעֶר אַקְטֶען

פּון

ז. פֵּיינְמַאנְן.

פֶּערלַאג פּון

אמקרויט עט פֿרײנד, בוכהאנדלונג, פשעמישל.

1909

ХАНИЛЕ ДИ НЕЙГЕРІНЪ.

Издательство Амкравта и Фрейнда въ Перемишлю (Австря).
Типографія С. Л. Дейтшера, Подгурже-Краковъ.

פֶּערזָאנען:

אייק לִילִיענטָהאל, איין פאפּריקאנט.

אַרנָאלְד } זיינע זוהן.
מַאקְס }

דְבוֹרָה, לִילִיענטהאלס פרוי.

טְשַׁאלִי } דינערשאפט ביי לילִיענטהאל.
לִיזַא }

קָאהן, איין באנקיער.

רָאזַא, זיין טאכטער.

לֶעווִינגָאהן, איין שניידער.

חַנָה'לֶע, זיין טאכטער.

הֶערְשֶׁעלֶע, איהר קינד.

אַיין דִיענֶער, ביי לילִיענטהאל.

קאָחר, נעסטע, מצַסקען, עטצ.

עֶרשטֶער אַקט.

(א שיהנער זאל ביי אייך לילינטהאל, שהן מעביל אראנשירט, אויך איין מייער אויבען).

(ראזא זינגט אין די קולישען, דער קאָהר אפלאָדירט זי, אויך אין די קולישען).

ראזא: נָאר אֵיין קוּם וְועלְכ׳ אֵיין נָענוּם
דָאם פֶּערְבָּאטֶענָע אִיז זִים
וְוִי דִי פְּרִיכְטָע אִין פַּאראַדִיעם.
וְוִי נָעשְׁמַאקְפָּאל אִיז דִי לִיעבָּע
זִי פֶּערְטְרַייבְט אוּנְז שְׁטוּנְדָען טְרִיעבָּע,
נָאר אֵיין בְּלִיק פוּן זַיינָע אוּיגָען
זָענָען אַלָע שְׁמֶערְצָען וְועקְנָעפְלִיגָען,
זַיין נָעוּכְט נָאר וְוִי נָעמָאהלָען
וָוער קָען דָאם בֶּעצָאהלָען, נִין נִין, בֶּעצָאהלָען
וְוִי נָעשְׁמַאקְפָּאל א. ז. וו.

בים

כאהר: נָאר אֵיין קוּם, א. ז. וו.

(אויפטריט לילינטהאל, קאהן).

לִילִיענטהאל: הָערְ קָאהן, אַיער טָאכְטָער זִינְגְט אוּיסְגָעצַייכְענְט.

כאהן: וָואם דָען גְלוּיבָען זִי, מר. לִילִיענְטהַאל, וָען מַיין טָאכְטָער הָאט דָאם אוּנְגְלִיק נָעהַאט אִירְהר מוּטָער נָאךְ אַלְם קִינְד צוּ פֶּערְלִיערָען, הָאט זִי דָען אִירְהר פָּאטָער פֶּערְנַאכְלָעסִינְגְט? אֶה! זִי אִיז אַיין פַּיין קִינְד אוּן גוּט עָרְצוֹינָען.

לִילִיענטהאל: הָערְ קָאהן, עָם אִיז אַיער טָאכְטָער?

כאהן: אָה אִיךְ הָאב נאָך פֶּערגעסען אַז דָער פָּאטֶער הָאט קיין רֶעכט נישט זיין קינד צו לויבֶּען.

לילִיענטהאל: נון צור זאכע! וָואט איהר, הָערר קָאהן, איהר הָאט צו מיר אײַן פְּרַיינד מיט אײַן פְּראָפֶּעזיצִיאָן גֶעשִׁיקְט, אִיךְ הָאב דָעריבֶּער נָאכגֶעדָענקְט און וָועה זײַן, עָס איז פַּאסֶענד.

קָאהן: אָה נוּ, מיר גֶעפֶּעלְט אוֹיךְ די פַּארטִיע, אָבֶּער בַּיי דָער רֶעזטוֹרַנט צייט, מר. לִילִיענטָהאל, איז נישט גֶענוגֶענד וָועג מיר אַלֶיין וָועגען צופְּרִיעדָען, אוּנְגֶערֶע קִינדֶער הָאבֶּען צוּוישֶען זִיךְ וָועגען אײַן עֶרנְסְטֶער צוקוּנפט קיין וָואָרט נישט גֶערֶעדְט.

לילִיענטהאל: הָערר קָאהן, עָס איז נאָך זיכֶער דָאם אַייגֶער טָאכְטֶער בֶּעהַאלְט איהר נייגונג צו מַיין אַרַנאלְד, און וָועט זִיךְ אוֹיךְ נישט וִוּדֶערזָעצען דָעם וִוילֶען פון איהר פָּאטֶער, איהר בְּרוּיכְט איהר נָאר דַאפֶּאן עֶטְוָואם צו זָאגען, און איהר וָועט זָעהן דָאם דִיוֶע נייגונג וָואם די יֶעצטִיגֶע וָועלְט נֶענט לִיעבֶּע, וָועט זִיךְ זֶעלְבְסְט אוֹיס־אַרְבֶּייטֶען, און דַאן גֶעשִׁיעהט עָס נָאךְ דָער פָּאלְשְׁטֶענדִיגֶען פָּאר־מַאלִיטָעט וִוי עָס די יוגֶענד פון אוּנְז פֶּערלַאנגְט.

כאהן: הָער לִילִיענטָהאל, איהר רֶעדְט זֶעהר פְּרַאקְטִיש, דָאךְ דַארְף אַיךְ אַייךְ פְּרֶעגֶען וָואם דֶענקְט דָערִיבֶּער אַרַנאלְד? עָר איז דָאךְ נישט אַזוֹי יונג וִוי מַיין רָאזַא.

לילִיענטהאל: אַרַנאלְד? עָר איז שוֹין אֶלֶרַייט! (מען הערט לאכען).

כאהן: אַלְזָא איךְ גֶעה צוריק צום אוּנְטֶערהַאלְט, די פִּינַאנְצִיעלֶע פֶּערהֶעלְטנִיסֶע, גְלוֹיבֶּע איךְ, קֶענְט איהר דָאךְ? פון איהר גָאטְוֶעלְיגֶע מוּטֶער איז איהר גֶעבְּלִיבֶּען אֵיין פֶּערמֶעגֶען פון פִּיערצִיג טוֹיזֶענד דָאלַאר אֵיינֶענם פֶּערמֶעגֶען אוֹיף איהר נָאמֶען, נָאךְ דֶעם טָעטַאמֶענט בֶּעקוּמְט דָער בְּרַייטִינַאם צְוָואנְצִיג טוֹיזֶענד, אִין טָאג פון דָער פֶּערלֶאבוּנג, און די אַנדֶערֶע צְוָואנְצִיג טוֹיזֶענד אֵיין טָאג נָאךְ דָער הָאכְצַייט.

לילִיענטהאל: שוֹין רֶעכְט, שוֹין רֶעכְט! (מען הערט לאכען)

כאהן: אָה מֶען אוּנְטֶערהַאלְט זִיךְ הִיבְּש! אַלְזָא איךְ גֶעה און וִוינְשֶׁע נָאךְ

דַיינט מִיר דָעם עָנְטְשָׁלוֹם פּוּן דָעם יוּנְגָען כַּאוּאלִיֶער מִיטְצוּטַיילָען, אוּיפְּ֫ס וַוייעָרער זָעהן, אַדְיָע ! (אב).

לִילִיענטהאל : (אליין) מַיין גָאט ! וָואס טָהוט מָען, וָואס טְהוט מָען ? דְיזֶע פַּארְטִיע וָועֶרְע אָהן צְוַוייפֶּעל אַ רָעטוּנג פַּאר מִיר, וָאנְכְט מוּז דִי פִּירמָא לִילִיענְטהַאל עָט זוהן בַּאלְד צוּ גְרוּנְדֶע גָעהן, נָא, וָאנָאר בֵּאנְקְרָאטִירָען... בַּאנְקְרָאטִירָען ! וָואס פַּאר אֵיין שְׁרֶעקְלִיךְ וָואָרט... צְוַואנְצִיג יָאהר הָאב אִיךְ מִיךְ דוּרְךְ עֶהרְלִיכְקֵיט אוּן פִּינְקְטְלִיכְקֵיט אִין דָער גֶעשֶׁעפְטְוועלְט אוֹיסְגֶעצֵיכְענט, אוּן יֶעצְט אוֹיף מַיינֶע עֶלְטֶערֶע יָאהרֶען אַזוֹי אַ שַׁאנְדֶע ! צְוַואנְצִיג טוֹזֶענְד דָאלַאר דָאס אִיז אַ שֶׁעהן פֶּערְמֹגֶען, דָאס קָאן מִיךְ בֵּיינַאהֶע רֶעטֶען. אָבֶּער מַיין זוהן עָר וִויל זִיךְ נָאר נִישְׁט לָאזֶען רֶעדֶען... עָר אִיז פֶּערְלִיעבְּט, פֶּערְרִיקְט פֶּערְצַוויֵיפֶעלְט פֶּערְלִיעבְּט, אִין וָועמֶען ? אִין אֵיינֶע נָעהָערִין, אֵיין אוֹיסְגֶעלַאסֶען אַרְבֵּיטְסְמֶעדְכֶען. אָה שְׁרֶעקְלִיךְ ! אָבֶּער דָאס דַארְף נִישְׁט גֶעשֶׁעהן, מָען מוּז זִי אוֹים זַיין הֶערְץ אַרוֹיסְרַייסֶען, מָען מוּז אִיהם בֶּעטְרִיגֶען מָען מוּז אוֹיף אִיהר אַלֶעֶר אַרְט פֶּערְכֵּיימְדוּנְג אַרוֹיף וַוארְפֶּען, אוּן דַאן וָועֶן זַיין שְׁטָאלְץ אוּן עֶהרְגֵייץ וָועלֶען זִיךְ בֶּעלַייִדִיגְט גֶעפִּינֶען וָועט עָר זִיךְ פּוּן אִיהר עֶנְטְוַאנֶען !

(אויפטריט דיענער).

דִיענער : הֶערְר לִילִיענְטהַאל, אַנְאַלֶעֶר מַאן וִוינְשְׁט זִי צוּ שְׁפְּרֶעכֶען !

לִילִיענטהאל : לָאז אִיהם קוֹמֶען (דיענער אב).

(אויפטריט לעוונזאהן).

לִילִיענטהאל : אָה גוּטֶען טַאג מר. לֶעוֶונְזָאהן וִוי גֶעהְט֫ס ? וָואס גִיבְּט֫ס נַייעס ?

לעוונזאהן : נִישְׁטָא קַיין נַייעס, לִיעבֶּער מר. לִילִיענְטהאל ! אַז נָאט הֶעלְפְּט אֵיינֶעם וָואס דָערלֶעבְּט אַזוֹי אַלֶעֶס צוּ וָועֶרְען וִוי אִיךְ, אוּן דַארְף זִיךְ נָאךְ זָארְגֶען בַּיי דִי יָאהרֶען טָענְלִיךְ זַיין שְׁטִיקְעל בְּרוֹיט צוּ פֶּערְדִיעֶנֶען אִיז אַ וַדַאי נִישְׁט אַזוֹי גוּט.

לִילִיענטהאל : אַזָא וָואס פֶּערְלַאנְגְט אִיהר פּוּן מִיר, לִיעבֶּער הֶערְר לֶעוֶונְזָאהן ? בִּיטֶע לָאזְט הֶעלֶען.

לעוונזאהן : אִיךְ... אִיךְ... לִיעבֶּער הֶערְר ! אִיךְ הָאב אַ לַאנְגֶע צַייט גֶעקֶעמְפְּפְט אוֹיב אִיךְ זָאל צוּ אַיִיךְ קוֹמֶען, אָבֶּער אַייעֶר פְּרַיינְדְלִיכֶע

אוֹיפֿנאהמע ניט מיר ווילדער מוטה און אויך נוטע האפֿנונג, ליעבֿער
הערר! איך קום מיך נישט בעקלאגן אויף אונזער ווערקפֿיהרער
ווייל אפֿשר איז ער נאר נישט שולדיג, נאר ווי סאיז ווייל איך מיך פֿון
אייך אליין איבערצייגן, צוריק מיט צוויי ואכען האט דער
ווערקפֿיהרער מיין טאכטער פֿון איהר אַרבייט אבגענאמט, חאטש ז׳
איז די בעסטע און פֿליסנסטע נייטהורען, חאטש אלע אַרבייטען נאך
בײ איצט, אַ ודאי האט דאס מיר יעהר אַ שטאַרקען קלאפ נעגעבען
דען ז׳ פֿפֿלעגט מיר יעדער ואך 4 דאלאר צו שטייער נעבען, נאר
ואס ואל מען מאכען, איך האב נעשווינגען, נעבטען האט דער
ווערקפֿיהרער אויך מיר מיינע 6 דאלאר בעצאהלט און מיר נעזאגט
אז ער האט פאר מיר אויך קיין אַרבייט מעהר! א דינער האט מיך
דערשלאגען עם איז מיר פינסטער נעווארען אין די אויגען, איך האב
נאר נישט נעזעהן וואו אַרום פון די פאבריק אַוועקצוגעהן, ערשט אין
דרויסען האב איך מיך אליין נעפֿרעגט, רבש״ע! פאר ואם? איך בין
אהיים נעקומען און האב מיך גוט אויסנעוויינט און מיך נעלאזט נעהן
צו אייך און מיך אומנעקעהרט, איך האב מיך וויעדער נעלאזט נעהן
און זיך וויעדער אומנעקעהרט, חא חא חא... איך ווייס נישט חלעבען
אזוי אנאלטער שארבען, ואם דארף איך מיך ואַרנען, איך דארף
דארף דאך שוין מיך אן צו נרייפֿען הייבט מארגען אבצוטראגען
נאר ואם ואל מען טהון, דער זינדיגער מענש כּל ומן ער לעבט מוז
ער דאך פּארט עפּים האבען און ואם קען שוין זיין ועניגער ווי
ועכט דאלאר א ואך? זייט מיר מוחל איך דוֹל אייך שוין צופֿיעל
דעם קאפ איך ווייל אייך נאר פּרעגען ואם האט דער בייזער
ווערקפֿיהרער צו אונז?

ליליענטהאל: הערר לעוונאהן! דער ווערקפֿיהרער האט קיין שולד
ער מוז טהון זיינע פֿפֿליכט, דער שעף האט איהם נעהייסען ענטלאזען
און ער מוז נעהארכען.

לעוונזאהן: ואם זשע? מען האט איהם נעהייסען אונז אבזאגען? איהר
האט דאך איהם נישט נעהייסען, א יאה ניין?

ליליענטהאל: יא! איך האב איהם נעהייסען.

לעוונזאהן: איהר? אנשעולה נור מן השתם זייסט איהר דאך ואם איהר

טהוט. עם טהוט מיר א ודאי ועהר שטארק ועה איך בין אבער דאך נישט נעוואהנט מיך צו בעטען, האט מיר א גוטען מאנ.

(לאז זיך געהן).

לילינטהאל: ווילט איהר נאר נישט הערען די אורזאכע?

לעווינזאהן: הערמטוי, דעמטוועגען בין איך דאך צו אייך גקומען.

לילינטהאל: הערר לעווינזאהן! איהר ווייסט ליעבער פרייונד דאם זייט די לעצטע 8 יאהר, בייזאהע זייט איהר ועגט אין נעווארק, האב איך אייך אין מיין פאבריק אויפגענומען, אויב ארבייט אדער נישט, איך האב אימער נעוארנט איהר זאלט קענען א לעבען מאכען. צוריק מיט 3 יאהר האט איהר מיר אויך אייער טאכטער נעבראכט, איך האב אוך זי אויפגענומען, ווען איך האב א מאל ענטזאנט, איהר האב אוך רעגעלמעסיג גצאהלט און עם האט מיך נעפרייט דאם איין אלטער מאן מיט זיין טאכטער קענען זיך דורך מיר אנשטענדיג ערנעהרע...

לעווינזאהן: נאט זאל עם אייך בעלוינען.

לילינטהאל: יא, אבער ווייסט איהר מיט ואם אייער טאכטער האט מיר דאפיר אבגעדאנקט? אה, ווי שענדליך! זיא האט מיר מיין זוהן פערפיהרט.

לעווינזאהן: מיין טאכטער? מיין חנה'לע? זי האט פערפיהרט אייער זוהן אנעלה.

לילינטהאל: איין פערבערעכען ווילט איהר ואגען, זייט די לעצטע צווי יאהר האט ער מיט איהר אין שווערעם פערמעגען פערנוידעט אוף בעלער, פרעזענטע, לוקסוס, טהעאטער, און צו אלער לעצט האט זי נאך אנגעפאנגען זיך פאר יעדען צו רוהמען דאם באלד ווירד זי מיין זוהן זייראטען, ווי לעכערליך אזוי אין אויסגעלאם...

לעווינזאהן: האלט! (ווייגענד) ואם האט איהר צו מיר? איהר ועגט דאך אוך אין אלטער מאן, איהר ועגט דאך אוך א פאטער פון קינדער, ווייסט איהר? פיהלט איהר, ואם איהר האט אין מיר אצינד ענטהוזן? נאט!... נאט זאל עם אייך מוחל זיין.

לילינטהאל: עם טהוט מיר ועהר לייד, אבער עם איז קיין ענהיימנים

מָעהר, בִּיטָע גֶעהט אִיהר אִין מַיין פַאבְּריק וָעט אִיהר הֶערֶן וִוי
יֶעדֶער אַרבֵּיטֶער עָרצָעהלְט פּוּן אִיהרָע שְׁעוֶנדְלִיכָע פְּעִהָלְטנִיסָע
צוּ מַיין וווהן אוּן וָאנַאר נָאךְ מִיט אַנדֶערָע...

לְעווענזאהן: נֶענוּג אִיהר פֶּלֶב שְׁפּכָּל הַכְּלָבִים אִיהר אוּנְמֶענש אִיהר...

לִילִיענטהאל: הֶער לְעווענזאהן...

לְעווענזאהן: זַיט מִיר מוֹחֵל...

לִילִיענטהאל: אִיךְ פֶּערצֵייהֶע אַיךְ, אוּן אוּם אַיךְ צוּ אִיבֶּערצֵייגֶען דָאם
אִיךְ בִּין אַיךְ אַ גוּטָער פְרַיינד, וִיל אִיךְ אַיךְ פָּאלְגֶענדֶען פָּארְשְׁלַאג
מַאכֶּען, דֶער נָאמֶען פּוּן אַיֶער טָאכְטָער אִיז נֶעשֶׁענדֶעט, אִיהר וָענט
נִישְׁט מֶעהר אִים שְׁטַאנד צוּ אַרבֵּיטֶען, אַלְזָא אִיךְ גִיב אַיךְ
2000 דָאלַאר, וָען אִיהר מִיט אֵייֶער טָאכְטָער פֶּערלָאזט נֶעוָוָארְק
אוּן פָאהרְט צוּרִיק קֵין רוּסְלַאנד, אָבֶּער נִיעמַאנד זָאל פּוּן דָעם
עֶפֶּעם עֶרפָאהרֶן.

לְעווענזאהן: דָאם אִיז וָעהר שֶׁעהן פּוּן אַיךְ, אָבֶּער אֵייֶער פָּארְשְׁלַאג
אָנצוּנֶעהמֶען, הֵייסְט, מַיין טָאכְטָער בְּלִיבְּט פֶּערְמִשְׁפְּט'ן, אוּן וִי אַלֶם
שוּלְדִיג עֶרקְלֶעהרֶען, אִיךְ בִּין אָבֶּער קֵיין נֶעשֶׁעפְּטְמַאן, אִיךְ בִּין נָאר
אַיין אַלְטֶער פָּאטֶער, אוּן דֶערפָאר וִיל אִיךְ אוֹיךְ מַיין טָאכְטָער
אוֹיסְהֶערֶען, הָאט מִיר אַ גוּטָען טָאג.

לִילִיענטהאל: הָאפֶּענטְלִיךְ וָעט אִיהר זִיךְ דִיא זַאךְ אִיבֶּערלֶענֶען,
נִישְׁט וָואהר?

לְעווענזאהן: יָא, אִיךְ וָעל עֶס מִיר שׁוֹין אִיבֶּערלֶענֶען, אִיךְ וָעל עֶס מִיר
אִיבֶּערלֶענֶען. נָאט! נָאט וָאל עֶס אַיךְ נִישְׁט רֶעכֶּענֶען, הָאט מִיר
אַ גוּטָען טָאג. (אב).

לִילִיענטהאל: מִיר רֵייסְט דָאם הַארְץ אִיבֶּער דֶעם אַלְטֶען אוּנְגְלִיקְלִיכֶּען
מַאן, אָבֶּער נָאט אִיז מַיין עֵדוּת דָאם אִיךְ קָאן נִישְׁט אַנדֶערְס, יָא,
עֶס אִיז טְרוּרִיג, וָעהר טְרוּרִיג!

(אויפֶּטרִיט ל׳ז א).

לִיזָא: הֶער לִילִיענטהַאל דִי מַאדָאם וִיל אַיךְ וָעהן.

לִילִיענטהאל: וָענֶען דִי גֶעמְט נָאךְ נִישְׁט פָּארְט?

לייא: הער אין פֿרייליין קאתן נעמען נאך דא, הער ארנאלד איז נעקומען מיט א וואגען פון דער פאבריק, ער פיהלט זיך עהר אונזואהל.

לילינטהאל: (אפארט) ער איז דא? עס פֿענגט אן, אלזא איך גיי, לייזא מאך אײַן וועניג פֿייער דא אין צימער, דען עס איז דא שרעקליך קאלט. (אב).

לייא: (פֿייפֿט) אווי איז עס, אז ס'ווערט קאלט אין די מאשען, ווערט קאלט אין צימער אויך, (לעגט קוילען אין אויוועז) נאפֿעם די לעצטע צייט איז אין דעם הויז אַ נאנץ אינקערקעהרעניש נעווארען, דער הער איז בייז די מאדאם אויפֿנערעגט, הער ארנאלד ווערט יעדען טאג קראנק, נאר הער מאקס איז אימער מונטער (בריהט זיך אב) אוי מאמע... אז זיי קויפֿען די עלנטסטע קוילען, שטונדעלאנג מוז מען זיך פֿלאנען בייז עס ווילל בעסענען, און דעם פֿינגער האב איך נאר צוגערירהרט האט ער זיך שוין אונגעצונדען, נעווים האב איך צופֿיעל פֿייער, אה מאמע עס בעסענט.

(אויפֿטריט ח נ ה'ל ע, דורך דעם פֿענסטער).

הנה'לע: לייזא דו ביזט אלײַן? אײַן וואהרט.

לייא: וואס איז מיין טהײַערע?

הנה'לע: איז ארנאלד צו הויז?

לייא: יעסאה! מאמע עס בעסענט.

הנה'לע: וואס איז דיר?

לייא: נאר נישט, מיין פֿינגער האט זיך צעהיצט, אבער נעה שׂעלער פֿארט מען זאל דיך נישט ערבלינקען.

הנה'לע: איך האב אים נאכנעפאלגט ווען ער איז פון דער פאבריק הערויס, ער האט שרעקליך שלעכט אויסגעזעהן, פיהלט ער זיך יעצט בעסער? האסטו אים נעזעהן?

לייא: יעס! יעס! מארגען פריה ווען איך וועל גיהן אין מארק וועל איך זיין בייַ דיר, אבער יעצט נעה שנעלער פֿארט מען זאל דיך נישט הערזעהן.

הנה'לע: אה לייזא! איך בין אזוי אונגלוקלוך, איך לייד אזוי פיעל, שוין צוויי וואכען זייט איך האב אים נישט נעזעהן, אבער לייזא איך בעט

דיך בעאלמ דאם שרעקליכע נעהיימנים טיעף אין דיין ברוסט, דער צופאל האט דיך צו איין צייגען נעמאכט ואם קיין שטערבליכער מענש דארף וויסען, איך בעט דיך.

ליזא: או׳ לאזט מיך צורוה, ואם בין איך עפּים א לעפּטשערע, אדער א פּלאפּלערקע? איך פּערגיעס נענוג טרעהרען צוליעב אייך.

הנה׳לע: נאט זאל דיך בענשען! גוט נייט (אב).

ליזא: (קוקט ארויס דורכ׳ן פענסטער) גוט נייט און איין נאט זאל דיר העלפען אונגליקליכע הנה׳לע! דיר שטעהט פאר א ועלט פון ליידען און שמערץ, נאנצע טייכען טרעהרען ועלען דיינע אויגען אויסווייגען, און פיעל, ועהר פיעל האסט דו מיטצומאכען איידער דו ועקסט ערריכען דיין ציעל, איך ואלט אלעס אין דער ועלט נעטהון דיך גליקליך צו מאכען (דערוועהט אין קולים טשאלי) סע טשאלי טשאלי... ער אנטלויפט נאר? אין דעם נאנצען פּערדרעהעניש מאכט ער זיך דערוויל פאר־נעמענדיג אז ער האט מיר פּערשפּראכען מיך צו הייראטען! אבער עם שאדט נישט קיינע ווייטצע מיט ליזא, או׳ די מענער... או׳ ווער קאן זיי שווין שפּעט און טשאלי איז נאך נישט נעקומען, באלד ועל איך ווידער בעשטעטיגט זיין מיט די נעסט, ועל איך ווידער קיין נעלעגענהייט האבען מיט אים צו רעדען סע טשאלי טשאלי.

טשאלי: (אונטער די קולים) אלרייט אי קאם אין דיע מענוט!

ליזא: ער קנאקט שוין ווידער ענגליש דער ווינטער גרינהארן, ערשט זעקס מאנאט אין אמעריקא און ווידל נישט רעדען א ווארט יודיש, קום שוין שנעלער הערי נאפ.

(אויפטריט טשאלי).

טשאלי: ואט נא ואוונט אי׳ נאד נא טיים אי׳ מאש נא ווארקינג.

ליזא: אים נאטעט ווילען רעד יודיש.

טשאלי: איך נעדענק נישט א ווארט, איך האב אין נאנצען פּערנעסען.

ליזא: איך פּערשטעה דיך אבער קיין ווארט.

טשאלי: ביזט דו דאך א נרינהארן.

לייא: בִּיזְט אַ יִאלד... אוֹי שׁוֹין וַוייַעדער אוֹיסגעלאַשׁען דַאס פַּייעֶר אִין אוֹיוֶון.

טשאלי: אִיךְ בִּין מַאכִּי דוּרְשָׁטִיג (טרינקט) פָּע עָפּ֫ים גָעוַאלְצָען וַואסער, דַאס אִיז גָעווִיס אוֹיךְ אַ מַאדָע.

לייא: טְשַׁאלִי! הֶעלְף מִיר פַארַעכְטָען דַאס פַּייעֶר עֶם הָאט מִיךְ שׁוֹין הַיינְט קְרַאנְק גָעמַאכְט.

טשאלי: אָלְרַייט מִיסִים.

לייא: מִיסִים נָאר? אַ יָא אִידִיאָט.

טשאלי: אִידִיאָט דַאכְט זִיךְ נָאר אַרוֹמִיש וָואלְט אַנְאִידִיאָט עֶר גָעהט, יָא אַיידִיאָ אִיךְ גָעה!

לייא: נָא גָעה שׁוֹין!

טשאלי: וָאג זָשָׁע אִיךְ וָאל גָעהן, אִידִיאָט אִיז דָאךְ נָאר עֶר גָעהט, אוֹי יָא דוּמָע נַאנְו וָואס דוּ בִּיזְט... אוֹי סְ׳נְרִימְט מִיךְ עָפּ֫ים אִין בויךְ.

לייא: אַלְוָא וויל סְט דוּ פַארַעכְטָען דַאס פַּייעֶר?

טשאלי: אָלְרַייט! וָעהְסְט דוּ אֲפִילוּ צוּ פַּייעֶר מוּזְט אִידער אוּנְו מָעגָער אוֹיךְ הָאבָּען, אוּן דָאךְ בְּרָעגְט אִידער וַוייבָּער אַ הַאלְבָּע וָועלְט (מהוט עם) נַא אָט הָאסְט דוּ פַּייעֶר אֵיי וויל יָא אַ גוּטָען גוּד בַּיי אֵיי נַאד נָא טַיים אֵיי מַאש נָא וָואסְקִינְג (וויל גיהן).

לייא: טְשַׁאלִי אִיךְ בִּין הַיינְט פַארְבַּייגַאנְגָען אִין עָסְ׳נְ סְטָרִיט שׁוּהל דָאב אִיךְ גָעזָעהן אָפְּשָׁר פִּינְף הָתוּנוֹת פּוּן דָארְט אַרוֹים פָאהָרָען.

טשאלי: וָועל! אוֹי עֶם נְרִימְט מִיךְ אַוּי.

לייא: וָועל! גָעדַענְקְסְט דוּ נָאךְ יוֹם טוֹב וָוען דוּ הָאסְט מִיר פָּערְשְׁפְּרָאכָּען אַז עֶם וָועט קֵיין אַרְבַּייט נִיין וָועלָען מִיר חֲתוּנָה הָאבָּען?

טשאלי: נָא? אוֹי סְ׳דָרָעהְט מִיר דִי קִישְׁקָעס.

לייא: נָא מוּז מָען וִיךְ דָאךְ שׁוֹין אָנְפָאנְגָען פָארְצוּבָּעריטָען.

טשאלי: אָלְרַייט מַאךְ דִיךְ פָּערְטִיג! אוֹי גָעוַואלְד אִיךְ שְׁטַארְב.

לייא: וָואס אִיז? וָואס שְׁרַייסְט דוּ?

טשאלי: נָאר נִישְׁט, אִיךְ הָאב עָפּ֫ים גְלַאט אַוּי אַ נָעשְׁרַיי גָעטָהון.

לייא: אַוּי שְׁטַארְק אִינְטָערֶעסִירְט דִיךְ אוּנְזער גָעשְׁפְּרָעךְ.

טשאלי: ווער זאָגט דען אז עס איז אינטערעסירט מיך נישט אוי איך לאפּנע, ליזא, וואס איז דאָרט אין דעם בוטעל?

ליזא: דאס הָאט דער דאקטער פּערשרייבן די מאַמען קאָרלעבאדער וואסער צום פּאָנעם.

טשאלי: אוי געוואלד מיין מאָנען איך שטאַרב.

ליזא: וואס זאָגסט דו ליעבסטע דו מיך.

טשאלי: וואס דען ניין? אָבער עס איז נאָך דא אזוי פּיעל צייט, מיר ווילען זיך איבערשמיסען ווען איך בעשטימט זאָגן... אוי איך האלט עס נישט אויס (מען ריפט טשאלי) אוי גאט זיי דאנק מען רופט מיך, אלרייט איך קום אין דער מינוט, אוי איך לאפּנע... (אב).

ליזא: וואס הייסט דאס? איז ער פּערריקט געוואָרען? וואס איז דאס פּאר א מין ליעבעס-עראָקלעהרונג? אוי איך האלט עס נישט אויס, אוי איך לאפּנע, אוי מיר ווילען זיך נאך זעהן, וואָרט די זאלד איך ווען דיר ווייזען (אב).

(אויפטריט קאהן, ראזא).

קאהן: נו, ווי הָאסט דו דיך הַיינט אַמיזירט מיין קינד?

ראזא: אוימגעציכענט פּאפּא! די פּאמילע ליליענטהאל איז זעהר נאָטפּרײנדליך זעהר אינטעליגענט.

קאהן: דאָא דו הָאסט א היבשע צייט פּערבראכט אין איין פּריוואטגעשפּרעך מיט הָערר אַרנאלד, וואס הָאט איהר דען אייגענטליך דיסקוטירט?

ראזא: אָה פּאפּא! ער איז איין ווילטענער קאוואליער, אזוי נאָבעל אזוי גוט, אָה פּאפּא! יַיִן רעדענסאַרט יַיִן בענעהמונג, יַיִן... אָה פּאפּא!

קאהן: אָה פּאפּא? וָעה נאר ווי אויפגערעגט דו ביזט און אזוי שווערמעריש אָה פּאפּא, דאס הָאב איך נישט ערוואַרטעט.

ראזא: אָה פּאפּא איך הָאב דיר נאָך נאר נישט גענוגט.

קאהן: אָה איך ווייס איך ווייס!

ראזא: דו ווייסט? נו?

קאהן: וואס ווילסט דו?

ראזא: אה טהייערער זיסער פאפא! לאו דיך אומארמען, לאו דיך ראטעט גזוט קושען, אה אידְ ואלט די נאנצע ועלט קושען.

קאדן: שוין גוט שוין גוט! ראזא איך נעה מיך עמפפעהלען בייַ די מאדאם לילינעמהאל, קום מיר באלד נאך, דען צוהויז האב איך מיט דיר איין ערנסט וארט צו רעדען (אב).

ראזא: איין ערנסט וארט? מיר שיינט דאס ער האט אלעם ערפאהרען, אבער איך שעהם מיך נישט מיין פאטער איז דאך אזוי גוט, ער ליעבט מיך אזוי הייס, ער איז דאך מיין בעסטער פרייַנד, איך ועל נאנען דאס דא (ווייזט אויפ'ן הערץ) טהוט מיר ועה, עס פרעסט מיך, עס דרייקט מיך, און עס איז מיר אזוי גוט, אה ארנאלד! אה?... ואס האב איך נענאנט? אה יא ארנאלד איך ליעבע דיך, איך ליעבע איהם.

ליעב ליעב איז מיר דער מאמענט
ליעב ליעב ויט איך האב איהם דערקענט
עס איז ליעבע נעווים, איך פיהל עס אזוי זים
אזוי זים אין לייד אין שמערץ
נאך איהם בענקען, פון איהם דענקען } בים
דארט וואו ער איז דאס ערקווייקט מיין הערץ
אך נאט, ווי ווייט איז שוין די צייט יא
ליעבע די ליעבע איז זעהר זים
ליעבען און לעבען ווי אין פאראדיעס
יא נאר מיט איהם נעהן אומערדים } בים
נעליעבט פון איהם.

(אופטריט ארנאלד).

ראזא: מיין נאט! דא קומט ער, ווי בלאס זעהט ער אוים, ווי ניעדער-נעשלאנען, האט ער מיך נישט בעמערקט (היפט) מר. ארנאלד.

ארנאלד: ...אה, ענטשולדיגען זי! האב איך אייך נעשטערט?

ראזא: אה, ניין, ניין, איהר האט מיר נישט נעשטערט, איך ויל אייך נאר זאנען דאס...

ארנאלד: ואס?

ראזא: פאפא ואלט אויף מיר אין צוויישטען צימער, איך נעה שוין.

ארנאלד: פֿרײַלײַן קאהן!

ראוא: איהר וויינשט.

ארנאלד: איהר ווענט אַווי יונג, אַווי שֵׂיהן און איך... דאך איז אַנדערש מאל.

ראוא: איך וואלט, איך וואלט, אה אַרנאלד!... נײַן נײַן, ער לעבט מיך, ער לעבט מיך (אב).

ארנאלד: לופֿט, לופֿט, גיבט מיר לופֿט, איך ערשטיקע.

(אויפטריט לילי ענטהאל).

לילי ענטהאל: מײַן זוהן דו ביזט קראנק, נערוועז, אָבער די קראנקהײט קאן קיין מעדיצין העלפֿן, נאר דער מענש אַליין, גלויבסטו מײַן זוהן, דאס איך ווערע אַווי שטאלץ, אַדער דום דיר נישט צו ערלויבן הנה'לע צו הײַראטען, בלויז אויס דעם גרונד ווײל זי איז אײַן אָרעם מעדכען? מיר טהוט עס נאר וועה דאס אבגענעהן פון איהר אַרמוטה און ניעדריגען שטאנד, ווײל אַרנאלד לילי ענטהאל זיך אַראבלאזן בײַ צו אײנער נעווענקענער פערדאכטענער דינסט?...

ארנאלד: פאטער! ענוג פאטער, דו האסט פיעל, זעהר פיעל נעשפראכען און איך האב אַלעם אויפמערקזאם אויסגעהערט, צוואר קאסט דאס פיעל טראפען בלוט פון מײַן קראנק הערץ, אָבער איך בלײַב דאך אַ נעהארזאמער זוהן, פאטער! ויפיעל שלאפלאזע נעכטע האב איך שוין פערבראכט, איך בעהאלט מײַן נעזיכט אין וויכען פאלסטער, אַלס ארום מיר ווערט פינסטער און דונקעל איך הער קרעכצען איך ערוואכע, אה ווער! אלע הערצענספעדען זענען נעריסען, און וויי איין קלעגליכע נעברעכענע מעלאדיע קלינגט דאס אין דעם פינסטערן רוים. איך לעבע זי, איך לעבע זי!

לילי ענטהאל: טרוירינע קלעגליכע מעלאדיע.

ארנאלד: נון פאטער! ווילסטו דען בײַ אַווי אַיין קראנקען נעפינגען אײַן אבערלעגטען און באקטען פערשטאנד? פאטער! עס קען זײַן דאס דו האסט רעכט, עס קען זײַן דאס די לעבע ווענט מיך צו גרונדע ריכטען, אָבער איך ווײל די נעזענוארט נעניעטען, די צוקונפֿט ווי זי אַז פאר אונז בלינד, אַווי ווען איך נישט זעהן, פאטער!

לאו מיך לעבען, לאו מיך ליעבען, לאו מיך זי מיין נענען, דען אהן איהר בין איך פערלאָרען!

לוליענטהאל: רימעמבער נאָענאָט הייסט דאס, פאטער גיב מיר איין מעסער און פערלויב מיר מיין גורנעל דורכצושניידען. יאָוואהל מיין זוהן, דאס פערלויב איך דיר, אבער וען דאס בלוט וועט פון דיינע וואונדען רינען, דאן זאלסט נישט זאגען היילף צו בעטען, אידבריינעם דו ביזט אלט גענוג, טהו וי דו פערשטעהסט (אב).

(אויפטריט ד ב ו ר ה).

דבורה: טהו וי דו פערשטעהסט האט ער נאָנאָט. ניין, אזוי לאנג איך לעב וועט עם נישט געשען, דורכשניטען זאל מיין האלז וועדען, בלוטען זאל מיין קערפער, בלוטען פון נעפעהרליכע וואונדען, בעפאר איך זאל עם ערלעבען דאס מיין ליעבלינג, זאל הייראטען איין אויסוואורף וואס...

ארנאלד: מוטער...

דבורה: נא איך בין מוטער און בעזיטץ איין מוטער הערץ, אבער עם בלוטעט, וויללסטו דען דאס אנשטאט מוטערליעבע זאל דאס הערץ איבערפולט וועדען מיט האס, אבשיי און פעראבטונג צו דענענינגען וועלכען איך האב אונטער מיין ברוסט נעטראגען? וען יא? דאן פלוך דער ברוסט וועלכע האט דיך ערנעהרט, פלוך און טויזענד מאל פלוך!

ארנאלד: מוטער נישט וויינען, נור נישט וויינען מיינע מוטער, אלס אין דער וועלט קאן איך פערמראנגען נור נישט דיינע טרעהרען, אה צוקונפט! וי זעה איך דיך שוין אין דער נענענוואָרט? וער נאך קאן אזוי פיעל ליידען וי איך?

דבורה: מיין זוהן!

ארנאלד: און איך בין דיין זוהן? מוטער וואס האסטו נעראכט דאמאלס וען דו האסט מיך אלס קינד צו דיין ברוסט נעדריקט.

דבורה: דיך גליקליך צו מאכען מיין זוהן,

ארנאלד: נון בין איך עם אזוי וי דו האסט עם דיר פארנעשטעלט?

דבורה: דו בִּיזט נִישְׁט גְלִיקְלִיךְ וַוייל דו בִּיזט צוּ גוט, דו גִיבְּסְט דַיין הֶעֶרְץ צוּ פִּיעל נָאךְ.

ארנאלד: זָאל אִיךְ דֶען דִי שְׁטִימְע פּוּן מֵיין הֶעֶרְץ נִישְׁט מֶעהר נֶעהָארְכֶּען?

דבורה: דָאס אִיזנֶע הֶעֶרְץ בֶּעטְרִיעְגְט אוֹיךְ מַאנְכְּעם מָאל.

ארנאלד: מַאנְכְּעם מָאל? מוּטָער אִיךְ דַאנְקֶע דִיר.

דבורה: מֵיין לִיעבְּלִינְג, מֵיין זוהן!

ארנאלד: אִיין הִימְעלְרַייךְ פּוּל לִיעבֶּע אוּן צֶערְטְלִיכְקֵייט וַואר דַיין מִילְדֶער בְּלִיק.

דבורה: וָועמְטוּ דַיינֶע מוּטָער נִישְׁט מֶעהר קְרֶענְקֶען?

ארנאלד: נֵיין, קָאסְע! אַךְ מוּטָער! גְלִיקְלִיךְ בִּין אִיךְ נֶעוֶוען נור אַן דַיין בְּרוּסְט! (זי אב) אַזוֹי בְּלַייבְּט עָס, אִיךְ וָועל אַייךְ נִישְׁט מֶעהר קְרֶענְקֶען, דִי טְרֶעהרֶען פּוּן מֵיין מוּטָער וֶענֶען פִּיעל טְהֵייעֶרֶער אַלְס דֶער שְׁמֵייכֶעל פּוּן אַ נֶעלִיעבְּטֶע... אָה חַנָה'לֶע! בִּיזְטוּ וִוירְקְלִיךְ אַזוֹי פַּאלְש אוּן נֶעזוּנְקֶען וִוי מֵיינֶע שֶׁלֶטֶערְן שְׁטֶעלֶען דִיךְ פָּאר? אוּן בִּין אִיךְ וִוירְקְלִיךְ אַזוֹי פֶּערְבְּלֶענְדֶעט דָאס נִישְׁט צוּ בֶּעמֶערְקֶען? אָה דָאס אִיז שׁוֹיךְהַאפְּט (נעמט ארויס א בילד פון דער טאש) וִוי אוּנְשׁוּלְדִיג, וִוי קִינְדִיש, וִוי רֵייצֶענְד, וִוי נַאאִיוו, נָאט! אִיךְ בִּין פֶּערְרִיקְט!

(ליזא, טשאלי, פון דרויסען).

ליזא: אָה אִיךְ הָאב דִיךְ דֶערְטַאפְּט, אַצִינְד וָועמְט דו שׁוֹין אַזוֹי שְׁנֶעל נִישְׁט אַוֶועקְלוֹיפֶּען.

טשאלי: אֵיי גוט נוֹי טֵיין וִויי מַאש גוֹ' וַוארְקוּנְג!

ליזא: אַצִינְד נֶעהְמְט דו נִישְׁט מֶעהר (פערשווינדען).

(אויפטרוט מאקס לאכענד).

מאקס: חַ חַ חַ אַךְ אִיז דָאס אַ סְצֶענֶע, דִי וָועל אִיךְ קֵיינְמָאל אִין מֵיין לֶעבֶּען פֶּערְגֶעסֶען, חַ חַ חַ... הַאלְלָאה אַרְנָאלְד... עֶר הֶערְט נִישְׁט, אַלֶע אִים הוֹיו וֶענֶען בֵּייו אוּן עֶר וִיצְט אוֹיךְ אַרָאבְּנֶעלָאזְט דִי נָאז הַאלְלָאה בְּרוּדֶער!

ארנאלד: (ערוויעדערנד) הַאלְלָאה מַאקְס! וואוּ בִּיזְט דו נֶעוֶוען אַזוֹי לַאנְג?

מאקם: וואו איך בין נעווען? אויף פיעל פֿלעצער!

ארנאלד: האסט דו חנה׳לע נעזעהן?

מאקם: ניין!

ארנאלד: מאקם!

מאקם: נו?

ארנאלד: איך מוז זי זעהן, איך מוז מיט איהר רעדען, אנסט ווער איך פֿערריקט.

מאקם: העגג מיך, אויב עם לוינט זיך וועגען דעם פֿערריקט צו ווערען.

ארנאלד: אה מאקם מיין ברודער! דו בינט נאך יונג, נאך האט די הייסע גלוטה פון דער ליעבע דיין אונבעוואָרנטעם האַרץ בעריהרט אבער איך בעדויערע די צייט ווען...

מאקם: ווען איך וועל אויך אנהייבען צו זיפצען און צו קרעכצען ווענען מיינע מינא אדער מיינע חנה׳לע פונקט אזוי ווי דו מאכינד, אה ברודער נישט איך! העגג מיך, אויבעם לוינט זיך וועגען אזוי אַ זאך פֿערריקט צו ווערען.

ארנאלד: איז עם מעגליך בייַ די יאהרען, פאר אלע פֿערנינונגען פון דער וועלט קאלט צו זיין.

מאקם: נישט אים גרינגסטען, איך ליעבע די וועלט מיט אלע פֿערנינונגען, איך ליעבע אויך שׂעהנע יונגע דאמען אבער אלע, נישט אייניע, העגג מיך, אויב עם לוינט זיך וועגען אייניער פֿערריקט צו ווערען.

ארנאלד: מאקם! איך האב דיך שטעטס נעליעבט, און אבנוואהל איך בין עלטער אלס דו האב איך קיינמאל נעזוכט איבער דיר צו הערשען, נישט וואהר? מאקם! איך ליעב חנה׳לע בין צום זואהנזין, אבער נאך דעם שקאנדאל מיט איהר פאטער בייַ אונז אין הויז קאן איך נישט פון... אבער איך מוז זי זעהן, מיט איהר רעדען און...

מאקם: דו זאלסט...

ארנאלד: וואו? ווען? ווי אזוי?

מאקם: איך האב זי נעזעהן, זי האט מיר נעזאגט דאס אונזער מוטער האט איהר דורך טשאלי נעלאזט זאגען דאס די ריינט נאך פארין און

וי דאַרף קיינמאל מער האָפֿען דיך צו זעהן, וי אין נעווען שרעקלעך אויפֿגעריבן פון דאָט נעאָנט דאם זי מוז אַהערקומען אום מיט דיר אַליין צו שפּרעכען (מען הערט רעדען) האָרך! וואם זאל דאם בעדייטען? די מוטער שטיפֿט מיט חנה'לע, ווייס וואם דו האָסט צו טהון (אב).

(אויפטריט חנה'לה, דבורה).

ארנאלד: מוטער וואם זאל דאם בעדייטען?

דבורה: נאָך דעם אַלעם וואם האָט דא פֿאסירט, וואונדערט זיך נאָך אַהערקומען דיעזע ניעדריגע נעווענקעניע אויסגעלאסענע...

ארנאלד: ש. ש. ש. מוטער! נון חנה'לע, וואָרום שווייגסט דו? האָסט דו נאָר קיין וואָרט פֿאר מיינע מוטער זיך צו פֿערטיידיגען?

דבורה: די שולד האָט קיין פֿערטיידיגונג, וועהסטו דען נישט מיין זוהן, וי זי צימערט נראָע וי אייגע צום טויט פֿערשרעקט פֿערקריפּלעט פֿערבייזערן?

חנה'לע: מאדאם לילי־ענטהאל! עם איז נישט וואהר, מיין צימערען בעדייטעט אזוי וואם איהר ווילט נישט אדער קענט נישט פֿערשטיהן, איהר אבער בענוצט די נעלעגענהייט פון מיין אומרעגונג אום מיד שאנד און שפּאט אין נעזעצט צו שלעכטערן, ניין מאדאם! איך קען פֿרייי בין צו אַך ארויפּבליקען, און איך נראָע אין די אויגען קומען וועל איך טוענד מאל וודערהאלטן דאם אלע אייגע פֿעטזקדיגונגען וענען פאלש. אה! איך ווייס מאדאם, איך פאסט נישט דאם ארנאלד לילי־ענטהאל זאל הייראטען איין אדעם מעדפען, איין נעהערן, אבער נאט איז מיין עדות דאם איך האב אייך אייער זוהן נישט אוועקגענומען, איך בין אריין אין אייער פאבריק נראָע וי א עדעם ארבייטסמעדכען אום מיין ברויט צו פֿערדיענען, ער! ער האט צו מיר אזוי ויעם נעשפּראכען, ער האט מיר פארנעשטעלט אזוי א גלענצינגע צוקונפט, וועלכע האט מיך פֿערוונדט און בעטריבט איז דאם א וונדע וען איך האב אהם נעגלויבט? וויסט איהר וויפֿיל מיך קאסט יין ליעבע? מיין נאנץ הערץ, מיין נאנץ לעבען אבער וואם קומערט דאם אייך, וען דאם הערץ פון איין אדעם מעדכען בלוטעט? וואם קומערט דאם אייך וען דאם הערץ פון איין ארמע יתומה וועלט אויך שטיקער צערבראכען? אייך קומערט

נאר אייער שמאלק, אייער יוחם נ ל ם העהיטע גאט נישט בעצלעקט ווערען, און נון קומט אידר נאך מיר אנ׳עלכע בעלעידיגונגען נאכצושלייפערן אין דער נענענוארט פון דעם מאן וועלכער מיך ליעבט? אין דער נענענוארט פון דעם מאן וועלכען איך פערנעמער? אומאנסט מאדאם אין אייער מיה, אייער זוהן נעהערט מיר! איך האב פאר אידם דאס מהייערסטע אין דער וועלט בעצאהלט, פאר נאט, פאר דער נאנצער וועלט וועל איך עס אפען נעשטעהען, ארנאלד נעהער מיר, מיר אלליין און קיין אנ׳עכץ אין דער נאנצער וועלט!

הבווחן: אה דו שענדליכע, דענקסטו וירקליך, דאס אונז דיין פער-נאנענהייט אונבעקאנט איז?

הרהלע: מיין פערנאנענהייט? איין בילד פון עלענד און יאמער, זייט מיינער קונדהייט האב איך קיין גלילקליכען טאג נענאסען, ווען איך בין צענען יאהר אלט נעווען, איז מיין מוטער נעשטאהבען, מיין פאטער האט זיך באלד נעטרייסט און איין יונג פרוי נעהיראטעט, ווען איך בין צוועלף יאהר אלט נעווען, האט מיין שטיעפמוטער מיך נעטריעבען איך אל נעהן פערדיענען, וו׳ פיעל טאג פלעג איך הערום-וואנדלען אין די נעווארקער שטראסען אהן איין שטיקעל ברוט צו נעניעסען? וו׳ פיעל קלללות האב איך בעקומען צוואסען מיט דעם שטיקעל ברוט, וואס מיין שטיעפמוטער האט מיר, וו׳ אייגעם הונד, צוגעוואדפען? צו מיין פיערצטען יאהר האט די נאטור מיר מיין פערשטאנד עמפוינקעלט, איך בין איינגעטרעטען אין אין נרויסאר-טיגעם רעסטוראנט אלס קעלנערין, מיין פאטער האט זיך נישט נעקימערט וו׳ איך בין, מיין שטיעפמוטער אי׳ נעווען צופריעדען אזו׳ לאנג איך האב אידר נעלד נעבראכט, יא אין ואלכע פלעצע ביעטען זיך, פיעלע נעלעגענהיטען צו וינקען פון שטופע צו שטופע, אבער נאט אי׳ מיין עדות, דאס נאך דיעזע אלע פראבען בין איך פון דארט דערום ריין און אונשולדיג, בי׳ איך האב אייער זוהן בענענגעט. נון מיינע ריכטער! שיקפפט מיך, בעלי׳דיגט מיך, פער-דאמט דאס חילפלאזע וויב, וויל ו׳ האט נעוואגט זיך צו צוהערען צו די וואהע ווארהע פון ליעבע.

דבורה: זעהסטו מיין קינד איך האב דיך נאנץ רוהיג אנגעהערט, און ווען עס איז אויך ריכטיג דאס דו ביסט אנשטענדיגעם מענטשען ניצט דארפסטו אליין פערשטעהן דאס לייענטואל איז נישט דיין נלייכען, ווען דו אידם אויך ליעבסט, מוסט דו דיך פון אידם ענטוואנען נעה חנה'לע זוך דיר דיין נלייכען און אונם וועלען דיך און דיין פאטער נאך קרעפטע שטיצען.

חנה'לע: ניין מאדאם: אייערע זיסע ווערטער קענען נישט אויף מיר מעהר ווירקען, אויך פערשטעה אלע אייערע פלענער, אבער מיין פלאץ איז דא, דא נעבען אייער זוהן.

דבורה: דאן טהוסט עם מיר ליד אז אויך וועל מוען אנדערע מיטעל נעברויכען אום דיך צו אבערצייגען אז דו ביזט נישט מעהר ווי א פרינצעסע.

ארנאלד: אה מוטער! טהייערע מוטער! לאזט אוזן אין אויפנעבליק אכיין, אויך בעט דיך.

דבורה: נוט מיין זוהן, אויך ווייל עם דיר נישט ענטוואנען, אבער ארנאלד מיין זוהן, אויך האב דיין פערשפרעכען. (אב)

חנה'לע: זעהסטו מיין ארנאלד ואס א פרוי איז אים שטאנד צו אפפערן פאר דעם מאן, ואס ז' ליעבט? אויך האב דו נרעסטע מארטער ערמאנען און האב דאך נישט ענטדעקט דאס דו ביזט מיין נעזעצליכער מאן!

ארנאלד: אלטעטינער נאט!

חנה'לע: ואס איז? האסטו פיעליכט שוין פערנעסען דאס דו האסט מיך נאך דעם יודישען נעזעץ נעהיראטעט?

ארנאלד: פערפלוכטער ליכטזין, בייאה פערנעסען.

חנה'לע: בייאה פערנעסען? אה ארנאלד, ארנאלד! דאך ואהרום ניצט אזוי או פרעציעט? ואהרום צוטערסט דו? חנה'לע ווייל נארן פאר דיין ואהל שטענדען, מיינ ל עבע צו דיר איז שטארקער אלס דעד טויט! צערטערע מיך מיט דיינע פיס, הייראטע מיט ווען ווילסט, איך וועל קיינאל נישט שענדשקען דאס דו נעדענקסט נעזעצליך מיר! די הייראטה, ואס איז די הייראטה? נישט פאדער אלם

אום אוּן צוּ שׂיצָען פַּאר דִי פֶּערלַיכְדוּנג פון בַּייזָע צוּנגָע, **אָבָּער** קיינְמאל נִישְׁט וָועט אַיין מְאָנְדַהאפְּטָע פְּרוי מִט גָענוּאלְט אִידער דָעמְט פָּערלַאנגָען פון דָעם מַאן וָועלְכָער זִי פָּערַאכְטָעט, **אִיךְ** וָועלְנְטָעגָם נִישְׁט! לִיעבְּסטוּ מִיךְ נִישְׁט מֶעהר אַרנאלְד? אַווי בִּיזטוּ פון יָעדָען בּוּנד פְּרַיי, אִיךְ שְׁווָער עָם דִיר!

ארנאלד: אָה חַנָּה'לָע, דוּ בִּיזט אַ גָעטִין! חַנָּה'לָע וָאם זָאל אִיךְ טְהוּן?

חנה'לע: דָערצָעהָען אַלְעמָעטִינָגָער אַרנאלְד! טְהוּ נָאר דָאם וָואם דִיר גְלִיק פָּערשַׁאפָּען זָאל אוּן צוּפְרִידָענהַיט, נָאר אַיינְם מַיין גָעליעבְּטָער, דוּ וִיסְט אִיךְ וָועל בַּאלְד מוּטָער, זָאל דָען מַיין עָהרְלִיךְ קִינְד אוּנשׁוּלְדִיגָער וַייזָע פון דָער נַאצָער וָועלְט גָעטַאדָעלְט וָועדָען.

ארנאלד: אַלְמָעכְטִיגָער גָאט! אִיז עָם וָואהר?

חנה'לע: יָא עָם אִיז וָואהר!

ארנאלד: חַנָּה'לָע לַייקָען עָם.

חנה'לע: אִיךְ קָען נִישְׁט!

ארנאלד: אוּנְגְלִיקְלִיכָע, לַייקָען עָם וָאג אִיךְ!

חנה'לע: דַארְף אוֹיךְ דִי גָעוָעצְלִיכָע פְּרוי, אִיהר קִינְד פָּערלַייקָענָען?

ארנאלד: אוּנְגְלִיקְלִיכָע לַייקָען עָם, אָדָער אִיךְ עָרמָארְדָע דִיךְ.

חנה'לע: אִיךְ קָען נִישְׁט.

ארנאלד: גָאט, אִיךְ וָעל וָואהנזִינִיג!

חנה'לע: מַיין מַאן!

ארנאלד: שְׁווַייג אוּנְגְלִיקְלִיכָע! יָעצְט קָען אִיךְ דִיךְ גוּט, מַיינָע עָלְטָערן וָאכָען לָעכְט! דָאדוּרְךְ הָאסְטוּ מִיךְ גָעצְווָאונְגָען דִיךְ פַּאר מַיינָע פְּרוי צוּ מַאכָען, אום אוֹיךְ מַיינָע רָעכְנוּנג אַלָע שַׁאנְדְטָהַאטָען אוֹיסְצוּבָּען צוּ קָענָען? דוּ הָאסְט מִיךְ גָעליעבְּט וַייל אִיךְ בִּין גָעוָועזָען דַיין שְׁקְלָאוָע, אוּן פָּערְטִיג אוֹיךְ דַיין וואוּנְש דִי נַאצָע וָועלְט צוּ עָרמָארְדָען, **אָבָּער** אוּנְטָער מַיין רִיקָען הָאסְטוּ מִיךְ אוֹיסְגָעלַאכְט אוּן בָּעטְרָאגָען!...

חנה'לע: אַלְמָעכְטִיגָער גָאט!

ארנאלד: יָעצְט קוּמְטוּ אוּן וִוילְסְט מִיךְ צוּם פַּאטָער מַאכָען פון אַיין קִינְד, וָועלְכָעם וָועט נָאר נִישְׁט מֶער גָעהָעָרָען.

חנה׳לע: אִיךְ עֶרְלִיטְיקֶע.

ארנאלד: דוּ הָאסְט עָם שְׁלֶעכְט קַאלְקוּלִירְט, דֶער פְּלַאן אִין דִיר נִישְׁט נָעזוּנְגֶען, נִישְׁט נָעלוּנְגֶען.

חנה׳לע: מָאכְט אוֹן טוּט עֶרְפִּילְט יָעצְט אִין מַיִן פֶּערְוואוּנְדֶּרְטֶעם הֶערְץ, אוּנְטֶער, בֶּעסֶער וָואלְטְסְט דוּ מִיךְ טוֹט נֶעשְׁלָאגֶען, בֶּעפָּאר מִיךְ אַזוֹי צוּ בֶּעלֶידִיגֶען. — נֵיסְט פּוֹן מַיִן פֶּערְשְׁטַארְבֶּענֶער מוּטֶער! וֵוי דוּ מַיִן עֶרוֹת! אָה הִימֶל! נֶעהם דִיךְ אָהן פַּאר דֶער אוּנְגְלִיקְלִיכֶער יְתוֹמָה שְׁוַענְגְלִיכֶען שִׁיקְע דוּנֶער אוֹן בְּלִיץ צוּ פֶּערְנִיכְטֶען דִיעזֶען שְׁוַענְגְלִיכֶען פֶּערְפִּיהרֶער, שׁוֹרֶקֶע, אוּנְמֶענְש, בֶּאנְדִיט (הויבט די העכד אן לאוט זיי פאלען) אִיךְ קָאן נִישְׁט, אִיךְ קָאן נִישְׁט אוֹיפְהֶערְן מַיינֶע הֶענְד אוֹפֶּער מַיִן הֶערְץ, אִיבֶּער דֶען פַּאטֶער פּוֹן מַיִן קִינְד, אִיךְ קָאן נִישְׁט אוֹיפְטְרֶעטֶען נֶעגֶען דֶעם מַאן, וָועלְכֶען אִיךְ הָאב פַּאר נָאט פַּרְדַיי נֶעשְׁוואוֹרֶען... פֶּערְצַייהֶע מִיר אַרְנאלְד!... אָה יָא!... דוּ הָאסְט רֶעכְט אִיךְ הָאב עָם פֶּערְדִיעְנְט, פַאלְשְׁטֶענְדִיג פֶּערְדִיעְנְט, אָבֶּער דוּ בִּיסְט נִישְׁט בֶּיוִ, דַיינֶע וָערְטֶער הָאבֶּען מִיךְ אֲבֶּער בֶּעלֶידִיגְט אוֹן אִיךְ הָאב נֶעוואוּסְט... דוּ פֶּערְצַייהְסְט מִיר, נִישְׁט וָואהר? דָא גִיבּ אִיךְ דִיר צוּרִיק דַיין עֶרְשְׁטֶעם נֶעשֶׁענְק (לעגט אנידער א מעראליאן אויפ׳ן טיש) נֶעזוּם אוֹיךְ צוּרִיק דֶעם קָאסְטְבַארֶען פְּרֶעזֶענְט, וֶועלְכֶער הָאט אוּמְנֶעדִילְטְ מַיִן אֶרְמֶען קֶערְפֶּער (טהוט אוים דעם מאנטעל) אוֹן דָא אוֹיךְ דָאס לֶעצְטֶע דָאס טְהֵייעֶרְסְטֶע (נומט ארוב דעם רינג קישט איהם, לעגט איהם אויפ׳ן טיש) יָעצְט בִּין אִיךְ דִיר נָאר נִישְׁט מֶעהר שׁוּלְדִיג, נִישְׁט וָואהר? אוֹיךְ דוּ מַיִן אַרְנאלְד הָאסְט מִיר עֶרְלִיךְ בֶּעצָאהלְט, נוּ, לֶעב וָואהל! הָאסְטוּ קֵין וָוארְט פַּאר דֶער אוּנְגְלִיקְלִיכֶער עֶלֶענְדֶער יְתוֹמָה?... חַ חַ חַ דוּ הָאסְט רֶעכְט... (אב). — (ארנאלד נעהט צו צום טיש נעמט דאס מעדאליאן, בעטראכט שנעל דאס בילד און ווהרענד חנה ערשיינט ביים פענסטער פאלט ער אין אהנמאכט מיט דעם בילד ביי די ליפען).

פ א ר ה א נ ג.

ענדע פונ׳ם ערשטען אקט.

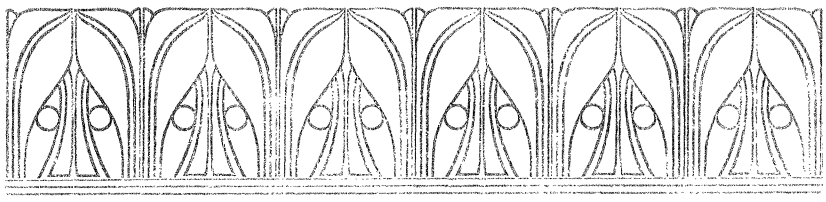

צְוויטֶער אַבְטְ.

גיי מר. קאהן — היובער ואהל, היגעזרגרונד איין פּענסטער אין וועלכען עס וואקסען אַריין בלומען, דאנעבען אין דיוואָן אויף וועלכען עס זיצט ראָזא מיט א בלום אין די האנד.

ראזא: עֶנְטְשׁוּלְדִיגְט דִיךְ אוֹיְסְגְעלַאכְטְע רָאזַא אוּן לָאז דַיין וִיסֶּער נָרִיךְ מִיךְ פֶּערְגֶעסְען מֵאכְען אֲן אַלְע מִיעֶע שְׁמֶערְצֶען, וֵויֶע נִישְׁט טְהַיעֶרְע בְּלוּם אִיךְ בִּין נִישְׁט גְלִיקְלִיכֶער אַלְס דוּ, אוּן אִיךְ וֶועלְקְע פּוּן טָאג צוּ טָאג, דָעם פּוּלֶען נאכְטֶען הָערְבְּסְט וָועלֶען מִיר בֵּיידֶע נִישְׁט עֶרְלֶעבְּען... דָאךְ מִיטְן גְלִיקְלִיכֶער אַלְס אִיךְ, דַיין פְּרִיהלִינְג דָער וִוירְד שְׁנֶעל צוּרִיקְקֶעהָרֶען, אָבֶּער אִיךְ? אַבְּטְ יָאהר, אַבְּטְ לַאנְג שְׁרֶעקְלִיכֶע יָאהר (זיפצט) אִיז אַיְנְאַלְד!

(אויפטרים מר. קאהן)

קאהן: רָאזַא מֵיין קִינְד!

ראזא: פַּאטָער! (פאלט אויף זיין ברוסט).

קאהן: אוּנְגְלִיקְלִיכֶעם קִינְד וָואם וִוילְסְטוּ? רָעד דָאךְ אֵיינְמָאהל וִוילְסְטוּ דָען דָעם פֵּיינֶעם הָערְרֶן לִילְיֶענְטָהאל צְוִוינְגֶען דִיךְ צוּ לִיבֶּען? וואוּ אִיז דָען דַיין אֵיגֶענְלִיבֶּע? וואוּ אִיז דָען דַיין פְּרוֹיֶעְנְשָׁטָאלְץ?

ראזא: שָׁטָאלְץ? וִוי קָאן מָען שְׁטָאלְץ זַיין וָוען דָאם הַארְץ אִיז גֶעבְּרָאכֶען?

קאהן: וָועהּ מֵיין קִינְד אִיךְ וֶועל דִיךְ נִישְׁט קְרֶענְקֶען, אָבֶּער גְלוּיב עָם מִיר, גְלוּבְּט עָם דַיינֶען פַּאטָער, דָאם דוּ וועסְט עָם בֶּעדַיהֶען, דַיין אוֹיפְּפְּרוּנְג מַאכְט מִיךְ קְרַאנְק אוּן שְׁוואךְ, אִיךְ פִּיהל דָאם מַיינֶע קְרֶעפְטֶע פֶּערְלָאזֶען מִיר, אוּן בַּאלְד וֶועט מִיךְ דָער טוֹיט מִיט דַיינֶער נָאמֶען־לָען בְּיטֶער פֶּערְזִיינֶען.

ראזא: פֿאטֶער!

קאדן: הָאסְטוּ דֶען נִיעמַאלְס דַארַאן גֶעדַאכְט? יָא מַיין קִינְד דַאן וָועסְטוּ בְּלַיבֶּען עֶלְטֶער, אַלַיין אִין דֶער נַאצֶער וָועלְט.

ראזא: הַאלְט אַיין פַאטֶער! דוּ צֶערְבְּרַאכְסְט מִיר מַיין הַארְץ, וָואם זָאל אִיךְ טְהוּן? וָואם זָאל אִיךְ טְהוּן?

קאדן: פָּאלְג דַיין פַאטֶער אוּן וָועסְט וָעהֶען דָאם דוּ וָועסְט נָאךְ גְלִיקְלִיךְ זַיין! אִיךְ וָועל אַלֶע אוּנְגֶערֶע הַיזֶער פֶערְקוֹיפֶען, מִיר וָועלֶען א וָועקְפָּאהֶרֶען נָאךְ אֵירָאפָּא, דָארְט וָועסְט דוּ דִיךְ עֶרְהָאלֶען אוּן דַיינֶע יוּנְגֶען וָועט וויעדֶער אוֹיפְבְּלִיהֶען וִוי אַמָאהל אִין דֶער גְלִיקְלִיכֶע צַייט.

ראזא: וִוידֶער אוֹיפְבְּלִיהֶען? אָבְּוָואהל דָער הֶערְבְּסְט רִיקְט אָן?

קאדן: וָואם מֵיינְסְטוּ מַיין קִינְד?

ראזא: (וווייזט איהם איהר בלום) וָעהְסְטוּ לִיעבֶּער פַאטֶער? זִי וָועלְקְט, זִי מוּז וָועלְקֶען.

קאדן: נוּ? וִוילְסְטוּ דֶען אוֹיךְ אַזוֹי הָאפְנוּנְגְסְלָאז פֶערְוָועלְקֶען? אַכְט יָאהר אִיז זַייט דוּ בִּיזְט מִיט אַרְנָאלְד פֶערְלָאבְט, אוּן עֶר דֶענְקְט נִישְט אַמָאהל דִיךְ צוּ הֵירַאטֶען. הֶער מַיין קִינְד! דָא מוּז אֵין שְׁרֶעקְלִיךְ גֶעהַיימְנִים אָדֶער אַיין שְׁרֶעקְלִיכֶע לִיעבֶּסְאִינְטְרִיגֶע פֶערְקְנִיפְּפְט זַיין פּוּן וָועלְכֶעם דוּ וִוירְסְט צוּם אָפְּפֶער פַאלֶען, דָאךְ מֶעהר קָאן אִיךְ נִישְט רָעדֶען, אִיךְ הָאב גֶענוּג גֶעזָאגְט, טְהוּ וִוי דוּ וִוילְסְט, אוּן גָאט זָאל דִיר הֶעלְפֶען. (אב).

ראזא: פַאטֶער! (זי בלייבט ביי דער טהיר שטעהן) אוּנְגְלִיקְלִיכֶער פַאטֶער! אִיךְ וִוים וָואם עֶם גֶעהְט פָּאר אִין דַיין הַארְץ, אִיךְ פִּיהל וִויפִּיעל דוּ לַיידֶעסְט, אִיךְ וִוייל צוּ דִיר, וִוי אוֹיךְ צוּ מַיין לַיידֶען אֵין עֶנְדֶע מַאכֶען. (זי נעהמט ארוים פון בוזען איין פרצשעק) דָאם אִיז דָאם אֵיינְצִיגְע אוּן בֶּעסְטֶע מִיטֶל אוּם פּוּן דִיעזֶען לַיידֶען אוֹיף אֵיינְמָאהל בֶּעפְרֵייעט צוּ וָועֶרֶען (זי שיט דעם פרצשעק אין א גלאז וואסער) אִיךְ בִּין פֶעסְט עֶנְטְשְׁלָאסְסֶען. דֶער פַאטֶער וָועט אֵיין קוּרְצֶע צַייט וַויינֶען אָבֶּער נָאכְהֶער וָועט עֶר אֶן אַלֶעם פֶערְגֶעסֶען, לֶעב וָואהל פַאטֶער! פֶערְצֵייהֶע דַיין אוּנְגְלִיקְלִיכֶעם קִינְד. (זי ווייל עס אויסטרינקען).

(עט ערשיינט זאָפֿארט ליוא קלאָפּ).

ליוא: גוט מאָרגען מום קאהן, נאָט זאָל אייך בעגלייטן.

ראוא: (ערשרעקט, לאוט פאלען דאם גלאז) וואָם וויללען זיי פון מיר? וועלן זיי מיך?

ליוא: (אפארט) מאקע אמת, די וועלט זאגט או די ליעבע פערשטעלט די אויגען, איהר דערקענט מיך נישט? מיין נאמען איז ליוא קלאפּ און איך דינען בייי מיסטער לילינטהאל.

ראוא: וואם מאכט מיסטער ארנאלד?

ליוא: ער איז קראנק.

ראוא: מיין גאט! ער איז קראנק?

ליוא: (אפארט) דאם הייסט פערליעבט איבער די אויגען. נו, וואם־זשע איז אזא גדולה אויף דיר ליוא קלאפּ? ביזט דו דען נישט פערליעבט? איז דיר דען נישט דיין הערץ צערבראכען? (ווייגט) אוי טשאלי, טשאלי! זאגט די וויסטער גרינהארן, איך וועל דיר זייען.

ראוא: וואם איז מיט אייך? וואם איז געשעהן?

ליוא: וואם זאל זיין? איך זאג אז אלע מענער טוגען אויף כפּרות.

ראוא: אבער זייט נישט אזוי אויפגערעגט.

ליוא: זיי זענען אלע נישט גוט.

ראוא: אבער שרייט דאך נישט אזוי.

ליוא: זיי זענען גמיינע ליגנערס, אוי, איך וועל זיי זייזען וועט מים קלאפּ איז. אוי, אונגליקליכע פרויען, שנואבע לעמיללעך. (ווייגט).

ראוא: מים ליוא! וועט איהר מיר ענדליך זאגען, נאך וואם איהר וענט צו מיר געקומען?

ליוא: עקסקיוז מוא מים קאהן! איך האב שוין באלד פערגעסען, איך בין געקומען אייך אין וועהר ווידמטיגע זאך צו פערטרויען.

ראוא: און?

ליוא: מים קאהן זייט נישט בייז וואם איין ארים דיענסט־מיידעל עראוובט זיך מיט אייך אזוי צו רעדען, איך בין געקומען צו אייך וואַרנען און אייך בעטען איהר זאלט פערגעסען, און זיך פון קאפּ ארויסשלאגען די ליעבע צו מיסטער ארנאלד!

ראוא: וואם איז דאם פאר א פֿרעכהייט? ווער האט עם אייך ערלויבט?
ווי זאגט איהר אייך מיט מיר פון אזוי א זאך צו רעדן?

ליוא: אין ווייס אז איך האב מיר ערלויבט צופיעל, אפֿער מיין פֿרײנד-
שאפֿט צו איין אונגלויקלעכער האט מיך דערצו געצוואונגען! מיט
קאהן, איהר זענט אויך נישט מעהר ווי איין שוואכעם פֿרויענצימער
ווען וואלט איהר געוואגט ווען א מאן וואל אײך אנגיבונג ליעבע
שווערען, ווען ער וואל אײך אין גההים הייראטען, אײך צו דער
מוטער פון זין קינד מאכען, און נאכדעם אײך פֿערשטויסען, ווען
וואלט איהר געוואגט?

ראוא: ווייב! וואם ווילסט דו? אין פֿערשטעה דיך נישט, פון ווענען
האסט דו גערעדט?

ליוא: פון ארנאלדס פרוי!

ראוא: ווי?! (האפט זי ביים האלז) אונגלויקלעכע אין ערמארדע דיך,

ליוא: (ריסט זיך אויס) אט האב אין מיך אבערגעשראקען,

ראוא: זין פרוי? ווער איז זי?

ליוא: עם מאכט נישט ווער זי איז! אין ווייס או זי איז גענוגען איין ארם
אפֿער איין אונשולדיגעם מיידעל פול האפענונג און לעבען, אבזיך
שמאכט זי אין עלענד און אן ארימקייט מיט איהר קינד, און דאס
שוויגט זי! זי האט איהם אזוי ליעב או זי ווייל איהם זיין שלעכטם
טהון, זי ווייל ליעבער אויף איהרע רעכטע פֿערצוכטען און שטערבען
פאר הונגער איידער איהם שלעכטם צו טהון, הערט איהר דאם מיט
קאהן? איין פרוי פֿערצוכטעט אויף איהר מאן, ווייל זי האט איהם
ליעב, דאם הייסט אין מוסטער פון עהרליכקייט!

ראוא: נאט! אין ווער פֿערריקט!

ליוא: און מיינט איהר אפֿשר או ער האט זי פֿיינד? ער ליעבט זי נאר ווי
א ואהנזינניגער, נאר זיינע עלטערן האבען אויף איהר אלדעם בייז
אויסגעערדט וויל זיי ווילען ער וואל הייראטען מיט אייך אדער
ריכטיגער גענאגט מיט אייער געלד ווייל די פירמא האלט ביים
בערגען, און דארום איז ער נאר ווי פֿערריקט, ער וויסט נישט צי
וואל ער רעטטען די עהרע פון זיינע אריסטאקראטישע עלטערן, אדער

זיך פון זיי ענטוואנען און נעהן צו זיין פרוי: נאר בייי אייך איז דער
וואנד אין עם די אונגלוקלוכע צוי רעטען, בייי נאט זייט אַ גוט פרייליין:

ראוא: אונגלוקלוכער אריאלד! אציונד פערשטעה איך ויפיעל דו
ליידעסט, נו פאר וואס קלאפסט אזוי מיין הערץ? איין פרוי פערי-
צירטעט אוך אידר איינעניעם מאן וויל זי ליעבט אידם, דאן מוז דאך
די נעליעבטע אַ דראי פערצירטען! נייז אונגליקלוכע אונבעקאנטע אין
וועלד דירי נישט דיין נלוק רויבען, איך אליין וויל דיך אין די ארמע
פון דיין מאן פיהרען! דו קאנסט זי. האסט דו נעזאנט? גוט דו ווילסט
מיך צו אידר פיהרען! אין וויל זי נעהן, זי טרייסטען, אידר גלוק,
ווען לינדערן די וואונדען וועלכע איך טראג זייט אכט יאהר אין מיין
ברוסט, פאטער! איך בין נעריעזעט, נעזה מיין קינד נאנ אידר דאס די
אונגליקלוכע ווען נאר דאטאלם גלוקליך זיין, ווען זי ווען די אונ-
גלוקלוכע גלוקליך נעהן (אב).

ריוא: דאס אין רייד (אב).

פערוואנדלונג.

שטראסע. — ליוא אליין.

ליזא: אָבֶּער אַוֶעלְכֶעם קָאן נָאר אִיךְ, נָאר אִיךְ לִיזַא קְלָאפּ, אִיךְ וֶועל מִיר מַאכֶען אַ שֵׁם אִין אַלֶע פִּיעֶר עֶקְען דָער וָועלְט, אִין מִוזִיק, אִין מַעֲלֶב, אִין צֶפּוֹן, אִין דָרוֹם.

I,

אִין מִוזִיק אִין מַעֲלֶב אִין דָרוֹם אִין צֶפּוֹן
אִין אַלֶע פִּיעֶר עֶקְען דָער וָועלְט
דָאס אִיהר שוין גֶעזֶעהן אַזַא מוּיד אוּנְבֶּערוּפֶען
וִוי אִיךְ וָואם אַ יֶעדֶען גֶעפֶעלְט
קָאן קָאכֶען קָאן בַּאקֶען קָאן וַואשֶען קָאן שְׁטְרִיקֶען
קָאן אַלֶעם וָואם אַ מַאן בֶּעגֶעהְרט
קָאן אַלֶטָע קָאן יונגֶע מִיט מִין בְּלִיק עֶנְטְצִיקֶען
אִיךְ דָאס אַלֶעם וָואם נָאט דָאט בֶּעשֶעֶרט
אוּן קְרִיעג אִיךְ אַמָאל אַ מַאן
וָואם אִיז נִישְׁט וִוי סְ׳בֶּעדַארְף צוּ זַיין
אוי וֶועט עֶר קְרִיעגֶען
אִיז מִוזִיק אוּן מַעֲרֶב אִין דָרוֹם אִין צֶפּוֹן
עֶר וָאל זַיין לֶעבֶּען בֶּערֶיעֶן
אוּן גֶעדֶענקֶען אַז אִיךְ בִּין אַ מוּיד אוּנְבֶּערוּפֶען
וָואם לָאוּט זִיךְ אִין דָער קַאשֶע נִישְׁט שְׁפִּיעֶן.

II.

חַיָה שָׂרָה דִי נְרָאבֶּע אִיז אוֹיךְ אוּנְבֶּערוּפֶען
אַ פְּרוי פוּן אַ צְוַויי הוּנְדֶערְט פוּנְט

זי האט גאַהאט פּיעָר מענער נאָט נאָל מיך נישט שטאַראָפּען
און אי נאָך קיין ע״ה גאַוונד
און ווי זי האָט זיך דעם פּינפּטען אויסגענעהלט
האָט מיך שוין די ניגיעָר גאָפּלאַנט
איך פּרעג זי מיין ליעבע חנה שׂרה דערצעהלט
ווי האָט איהר די אַנדערע פּערפּאקט
איהר מיינט אַנדערע פּיעָר
ואָם איך האָב גאַהאט פון פּריהער
די לינגען
אין מזרח אין מערב אין דרום אין צפון
די נאָלע זיך פּאר אונז שוין מיהען
איך קוים איך פּערשטעהט איהר מיך האַרטאונג די קבֿרים
און האָף או דער ועט איך באלד אהין

III.

אין מזרח אין מערב האָב איך מיר ערנוארבען פּרייגד
פּערהאַרער זאהר פּיעל
ווייל איך האָב נאָך קיין ראלע פּערדאַרבען
עם אי נאנץ ענאל ואם איך שפּיעל
זעהט איהר מיך מיט דעמזעלבען הומאר און פּלייס
א יעדעם מאל ווען איך פּאר אייך ערשיין
דען דאם איין האט גענוג בעוויי
דען איך הער די שטימע דארט שריין
נו און פון נאנען קומען
דען די נעווים שטימען
פון מזרח אין מערב אין דרום אין צפון
האָב איך מיינע פּריינד דערקענט
ווייל אין מזרח אין מערב האט קיינער נעשלאפען
און קליאטשען מיר שטארק מיט די הענד.

(אייפטריט ט ש א ל י).

ליזא: הוריי פאר אלע פרויען.

משאלי: הוריי פאר אלע מענער, הוריי פאר אלע זשענטעלמענער.

לויא: ווער וואָט עס דיר בעטרינגער צו פערטיידיגן? ניעמער מיט דיעזע בייזע שרעקסטע מענער.

משאלי: ניעמער מיט די פאלשע קעסטן.

לויא: אלע פרויען לאמער זיך מאכען איין האנד.

משאלי: אלע מענער לאמער זיך מאכען צווייי הענד.

לויא: לאמער זיי אוסדראפען די אויגען!

משאלי: לאמער זיי אבשניידען די ציינגען.

לויא: איהר וועט אלע לינגער.

משאלי: און איהר בעטריעגט אונז אונטער די פליצעס.

לויא: איהר צעברעכט אונז הערצער.

משאלי: און איהר פערדרעהט אונז די קעפ.

לויא: איהר שלאגט אונז.

משאלי: און איהר דראפעט אונז.

לויא: מיר וענען אייער דיענסטען.

משאלי: און מיר ארבייטען פאר אייך ווי די עזלען.

לויא: שווייג זאג איך!

משאלי: שטיל זאל זיין!

לויא: בדענק מיך נישט אין כעס!

משאלי: זיי נישט קיין עזות פנים!

לויא: האלט דאס מויל!

משאלי: טרעפען זאל דיך א קויל!

לויא: (בייז) משאלי! } בים

משאלי: לויא! }

לויא: ווען וועלען מיר ביידע חתונה האבען?

משאלי: טפו! אלמטו וועלען האט איהר נעוועהן איין אונגליק? אבער אלע

מײדען וואם ווערען אלע, וועלען נעהמען און שרײַען אלע אויף־
די צײַטן, ואונשע או דו ווילסט חתונה האבען, אלדײַט! סאווי־סא
א כּבצן, מיר וועלען אי״ה בײַדע שטאפּען פאר הונגער, סיוועט
אזש קנאקען!

ליוא: אך ווי אבער שוין.

משאלי: שוין שפּיעל אויף א חתונה!

משאלי: ווילסטו חתונה האבען ליוא קלאפּ.

ליוא: אך ויל, אך ויל, אך ויל, טהו מיר עפּים. בים

משאלי: פּערדרעהען ועסטו דיר דעם קאפּ.

ליוא: ויל אך ויל אך דוקא שוין שוין.

משאלי: צווי דליתים האבען חתונה אהן א פּעני אהן א סענט.

ליוא: און צווי מתים נעהען מאנצען מיט ליידיג פּיער העגד.

משאלי: וואם זשע ואנסטו?

ליוא: אך ויל, אך ויל, אך ויל.

משאלי: שלימזל וואוהין קריכסטו?

ליוא: אך ויל, אך ויל אך ויל.

משאלי: ווילסטו חתונה האבען א. ז. וו. (כיו שוין).

משאלי: נאך דער חתונה דארף מען צאהלען מיטהע.

ליוא: וואסזשע נעהמט מיך אן.

משאלי: און דעם העקער, און קליטשעל, און גלאט אזוי א פּרוטה.

ליוא: וואסזשע נעהמט מיך אן.

משאלי: און או מען צאהלט קוין מיטהע ווארפט מען פון דער דירה ארוים.

ליוא: וואסזשע נעהמט מיך אן.

משאלי: וואם וואם.

ליוא: ווער וואם.

משאלי: וואם וואם.

ליוא: זוך אך מיר איין אנדערע דירה ארוים.

טשאלי: נֶעהֶערט... אוּן אַז נָאט בָּענְשָׁט אוּנְז צוּם נָאדָר מִיט אַ קִינְד.

ליוא: וִוילְ אִיךְ דַוָקָא וָוער צוּזָעצְט.

טשאלי: אוּן פוּן נָאדָר צוּם נָאדָר וָועלְט אַזוֹי מִיר נִישְׁט דִיר נִישְׁט אַ הַאלְב טוּץ נָעשְׁוִוינְד.

ליוא: וִוילְ אִיךְ דַוָקָא וָוער צוּ שְׁפָּרִינְגָען הָעלְפְט טְשַׁאלִי.

טשאלי: יָא עֶם וָוערְט אַרוּים אַ טְשַׁאלִי אוּן אַ חַאלִי,
אוּן אַ זָרת, אוּן אַ בְּרוּךְ,
אוּן אַ יוּלִיק, אוּן אַ שׁוּלִיק,
אוּן אַ יְרַחְמִיאֵלִיק, אוּן אַ שְׁמוּאֵלִיק,
עֶם וָועט דִיר אַוֶש פִּינְסְטֶער וָועֶרְען אִין דִי אוֹיְגָען.
אִיךְ וִוילְ וִוִיסָען יָא יָא, נִיין נִיין,
וִוילְסְטוּ חֲתוּנָה הָאבָּען לְיוָא קְלָאפְּ... (כּוּ שׁוּן. — בּוּידע אב).

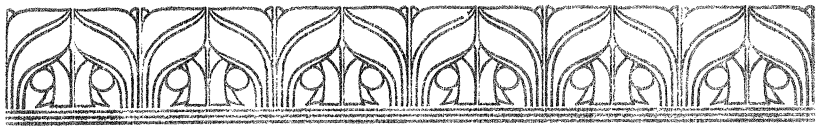

פערוואנדלונג.

(איבער בוי לעווינואהן). — אויפמריט מ א ק ם.

מאקם: שְׁמִיל זַיין אוּן צַעבְּרוּג, קֵיין צַייכֶען פּוּן אַרְמוּטָה, אוּן דַאךְ וַוייסְט נִיעְמַאנְד וִוּיפִיעל מְדַעֲיִען עָם וָוערְט אוּנְטֶער דִי פִּיעֶר וָוענְד טָעגְלִיךְ פַּערְוַאנְדְלְט, בֵּיי וָואס, מִיר רַייסְט דָאס הָעַרְץ מִיט דִי אוּנְגְלִיקְלִיכֶע, אָבֶּער אֵין וִוינְטֶער, וָוּ אִיז דָאס קִינְד? (זעצט זיך בייס פויש).

(אויפמריט ק י נ ד).

קינד: (פערשטעלט מאקם'ן די אויגען) טָרָעף.

מאקם: חַנָּה'לֶע.

קינד: נֵיין!

מאקם: אַרְנאלְד?

קינד: נֵיין.

מאקם: הֶערִי.

קינד: נֶעמְרַאפֶּען, ם ם ם נֶעמְרַאפֶּען. (מאקם נעמט דאס קינד אויף די שויס).

(אויפמריט ל ע ו י נ ו א ה ן).

מאקם: (קושט דאס קינד). ם ם ם דוּ לִיעבְּעם קִינְד, אַה גוט מְאדֶענען הֶערר לֶעוִועֶנוּאהן עֶנְטְשׁוּלְדִיגְט אִיךְ דָאב אַיִיךְ נִישְׁט בֶּעמֶערְקְט.

לעוועגוואהן: עָם מַאכְט נִישְׁט אוֹים, שְׁטֶערְט אִיךְ נִישְׁט וָועֶנען מִיר.

מאקם: נוּ, וִוּ גֵעהְט עָם אַיִיךְ אַלֶטֶער פְּרֵיינְד?

לעוועגוואהן: אִיךְ מֵיין אַז מֶען קוּקְט מִיךְ אַהן נַאטְרְלִיךְ מֶען שׁוֹין אֶפִּילוּ נִישְׁט פְּרֶעֶנען וִוּ אַזוֹי מִיר גֵעהְט, נָאר וָואס זָאל מֶען טָהוּן? מֶען מִיטְשֶׁעמְט זִיךְ, מֶען אַרְבֵּייט צוּ בֵּיסְלֶעךְ, עָם אִיז נִישְׁט גוּט.

מאקם: וִוּ אִיז חַנָּה'לֶע?

לעווענזאהן: אַ זַאי עֶנאַנְעֶן אַרַיינְוָאַרְפֶּען אַ בְּרִיעף אִין קָעסְטִיל, וָאס דָען זָאל זִי נֶעבְּוִיקְ טָהוּן? זִי הַאלְט אִין אִירֶיבֶּעֶן טָאג אַוּוי וִוי נַאכְט, אַוּוי וִוי דִי וַאנְד עֶנְפֶּערְט אַוּוי עֶנְפֶּערְט מֶען אִיהר, עָט נַאט אַיְךְ אַ שְׁמֶעק מַאכַּאק פַּאר דָער הַיינְטִיגֶער וֶועלְט.

מאכם: אִיז זִי שׁוִין לַאנְג אַ וֶועק?

לעווענזאהן: אִיךְ בִּין אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען הָאב אִיךְ זִי שׁוִין נִישְׁט גֶעטְרַאפֶּען, מִיר דַאכְט זִיךְ אַז וֶועגְעֶר פּוּן מִיר קָאן שׁוִין קֵיין מֶענְש שְׁלָאפֶּען אוּן בִּפְרַט אַ יוּנֶגֶער מֶענְש. אוּן זִי? אֵי אֵי אֵי טַא מִן הַסְתָּם אִיז נָאט גֶעֶרֶעכְט. אַז אִידֶר וֶועט אַוּוי גוּט זַיין אַבִּיסֶעל אוֹיסְוַוארְטֶען וֶועט זִי מִן הַסְתָּם בַּאלְד קוּמֶען. הֶערְשֶׁעלִי זָאלְסְט נִישְׁט אַוֶועקְגֶעהן בֵּיז דִי מַאמֶע וֶועט קוּמֶען, עָס אִיז שׁוִין שָׁפָּעט. אִיךְ מוּז גֶעהן אִין שׁוּהל אַרַיין דַאוונֶען.

כינד: יָא וַיידֶענְיו, גֶעה אִין שׁוּהל אַרַיין בֶּעט נָאט פַּאר דִיר, פַּאר מִיר, אוֹיךְ פַּאר דִי מַאמָא אוּן פַּאר זַיידֶן פַּאפָּא.

לעווענזאהן: פַּאר זַיידֶן פַּאפָּא אוֹיךְ?... אוֹי מַיין אַרִים שֶׁעפֶּעלֶע, פַּאר זַיידֶן פַּאפָּא אוֹיךְ. טָא לָאז זַיין אַוּוי.

כינד: זַיידֶענְיו דוּ מַאכְסְט אִיין עֶבִּירָה.

לעווענזאהן: פַּאר וָאס מַיין קִינְד.

כינד: דוּ זָאגְסְט דָאךְ אַז מֶען וַיינְט אַ סַךְ טָהוּט מֶען אִיין עֶבִּירָה פַּאר נָאט, אוּן וָעֶן דִי מַאמָא וַיינְט זָאגְסְטוּ אַז נָאט וֶועט הֶעלְפֶּען.

לעווענזאהן: יָא יָא מַיין קִינְד, נָאט וֶועט הֶעלְפֶּען, נָאט זָאל אוּנְס אַלֶע הֶעלְפֶּען. (ווייגט, אב).

כינד: אָנְקֶעל!

מאכם: נוּן?

כינד: אָ אָנְקֶעל דוּ הָאסְט אוֹיךְ גֶעוויינְט?

מאכם: (פערשטעלט זיך דאס פנים) אָה נֵיין, אִיךְ וֶועל נִישְׁט טָהוּן אִיין עֶבִּירָה פַּאר נָאט (נעמט דאס קינד אויף די שוים) זַיי צֶעבְּרֶעכֶּען מַיין הֶערְץ.

כינד: אָנְקֶעל! פַּאר וָאס אִיז דָער זַיידֶענְיו אוּן מַאמָא אַזוי טְרוּירִיג?

מאכם: דַיין מַאמָא אִיז טְרוּירִיג?

קינד: אָה יעס, פֿיעל מאהל וָעה אִיך זי אַוו שטאַרק ווייַנען. אָבער זי ווייל מיר נאר נישט דערצעהלען.

מאכם: וואהרשיינלִיך דאַרפֿסטו נישט וויסען.

קינד: אָנקעל,

מאכם: נון?

קינד: פֿאר וואם קומט פֿאפֿא אַוו וֶעלטען צו אונז און וועז עֶר נעהט אַוועק. ווייסט די מאמא אַוו שטאַרק.

מאכם: בִּי נאט! אִיך עֶרשטיקע.

קינד: וואם אִיז דִיר אָנקעל?

מאכם: נאר נישט, נאר נישט.

קינד: אָנקעל!

מאכם: נון?

קינד: פֿאַרוואם וואהנט דער פֿאפֿא נישט מִיט אונז צוזאַמען אַוו וִי לִיליָעם פֿאפֿא?

מאכם: וייל... לויף אַרונטער און בֶּרענג מיר א צייטונג.

קינד: אָלרַייט, גִיב נעלד! (אב).

מאכם: אח שרעקלִיך! שרעקלִיך! וואַרום קלאפט מיר אַוו שרעקלִיך מיין הערץ? מאקס! וואם אִיז מִיט דִיר? דִיין הערץ האט אָנגענעהוִיבען עפּעס וֶעלטענעס צו פּיהלען, נִיין נִיין עס אִיז נאר מִיטלַייד! עס דאַרף דאך אויך נישט עפּעס אַנדערש זיין עס אִיז נאר מִיטלַייד. (בלייבט זיצן).

(אויפטרִיט ארנאלד).

ארנאלד: (אונטער איהם) דו בִּיזט דא אַליין? און אַוו פֿערלוירען אין נעדאַנקען.

מאקס: איך קלער נאך אִיבער דרַיי פֿראַגען וועלכע אַיין קינד האט מיר נעשטעלט און בִּין נישט אים שטאַנד דִיעזעלבע צו בעאַנטוואָרטען, אפשר בִּיזט דו עס אים שטאַנד מיין ברודער?

ארנאלד: אַוואַי נארישע קִינדישע פֿראַגען, לאו מיך הערען!

מאכם: הערי האט מיך נעפֿרעגט...

ארנאלד: לאו נעמאך! נישט אצינד, אַוועק מִיט דִיזען דומהַייטען.

מאכם: דומדיטען? אה ארנאלד מיין ברודער! אבט יאהר איז פארבײַ. אבט לאנגע שרעקליכע יאהרען, א צייט אין וועלכער דו ביזט געווען אים שטאנד זיך צו איבערצייגען ווי שטיל ארדענטליך און מדיי דיעוע פרוי איז דיר און דאך בלײַבט דיין הערץ אזוי קאלט וויַ מארמאר! ארנאלד עררינערע דיך אין דער צייט ווען דו פלעגסט מיך בעטטען דיר צו פערשאפֿען די מינדעסטע גלעגענהייט מיט חנה'לע צו רעדען.

ארנאלד: איך בין דאמאלס געווען וואהנזינג!

מאכם: ארנאלד ברודער וואו איז די גערעכטיגקייט?

ארנאלד: איך האב געטהון דאם וואם רעכט איז.

מאכם: דאם הייסט רעכט דאם אין א צייט פון אבט יאהר האבט דו זי קוים אבט אדער צעהן מאל בעזוכט? הייסט דאם רעכט וען דו האסט נאך צו דעם טהייערען קינד נישט איין מאל איין פרײַנדליכעם ווארט געהערט? און הייסט דאם רעכט וען דו האסט דיך נאך נישט גענוג גלעגענהייט גענומען צו ערנעהרען.

ארנאלד: איך האב איהר יעדעם מאל גלעד צוריקגעלאזט.

מאכם: נישט אמאל גענוג אויף קוילען און נאפט פאר דער צייט.

ארנאלד: איך וועל איהר דאם לעצטע גלעד אנועקגעבען און זי וואל אנועקפאהרען, דאמיט איך וואל זי ווי אויך דאם קינד קיינמאל נישט וועהען, דו הערסט מאקם? קיינמאל! זי וועלכע איז די אורזאכע פון מיין אונגליק!

מאכם: דאם וועט זי נישט טהון.

ארנאלד: ווי?

מאכם: איך וועל עם נישט צולאזען.

ארנאלד: דו? מיט ווען רעכט?

מאכם: מיט דעם רעכט וועלכעם עם קאן זיך נעהמען דערגענגען ווען דאס איהר זי מיט איהר קינד די נאנצע צייט געשיצט, אבנואהל עם איז דיין פליכט! אה ניין! חנה'לע וועט נעווארק ניט פערלאזען.

אַרנאלד: איך זאג דיר עטוואס!

מאכם: נישטאָלם!

אַרנאלד: וי מוז!

מאכם: דו קאַנסט זיך צו דעם נישט צווינגען, זי קען אויך אהן דיין הילף זיך אין דאס קינד עריינהרען.

אַרנאלד: אוּן ווער איז עס דער עלענאנטער כאַראַקטער, דער זיך וועגען איהר אַזוי פיעל אינטערעסירען טהוט?

מאכם: איך.

אַרנאלד: מאקם, איך מוז הייראטען מיט גלייך אום אונזער נאמען צו רעטטען, חנה'לע מוז אַוועק אין מיין פערנאגענהייט מוז בענרָאבען אין וועהימנים בלייבען, נו, ביזמו נאך אימער דאגענען?

מאכם: יא!

אַרנאלד: וואהנוינגער'...

מאכם: נייַן ברודער, נישט וואהנוינג, נראָד יעצט ווען חנה'לע דארף אין קאן קיין הילף פון דיר ערווארטען, גראָד יעצט ווען איך זי נישט פערלאָזען, אה מיין ברודער! דיך האבען אונזערע עלטערן ערצויגען אלס אין אריסטאקראט, נעשעפטסמאן, מיך דאגענען אלס אַרבייטער אוּן אויפזעהער אין זייער פאבריק, איך בין יונג, נעוונד אוּן קאן אַרבייטען אוּן פערדינגען, אוּן בייַ נאט! דען לעצטען, עהרליך אוּן שטוועהר פערדינסטען סענט ווען איך שטעטס פערוועגדען די פרוי צו שטיצען, ווילכע אין פאם שיקואל פערדאמט, דורך מיין ברודער עווינג עלענד אוּן אונגליקליך צו זיין.

אַרנאלד: דו ביזט אין שווערמיר.

מאכם: אין שווערמער אבער קיין נעווייסענסלאזער.

אַרנאלד: נעווייסענסלאז? אונגליקליכער! ווילכע נעווייסען זאל איך פאלגען? צו דיינינג ווילכע הייסען מיך די פרוי אנערקענען? אדער דיינינג ווילכע שרייען צו מיר, רעטע דיין פאטער, רעטע דיין שוואגע קראנקע מוטער, איך בין זייער איינציג שטיצע אוּן בין פערפפלכטעט מיך פאר זייערענטוועגען צו אפפערן, מאקם! ווענטו

דען הענען צוועהן וויִ מען ווועט דעם אלטען עזדערענווענהדטען קוסמאן שׂיפּענען און בעלזיידינגען? וועסטו דען קענען צוועהן ווי מען ווועט אויך אידם אין אלע שטראסען אנווייזען, דאדט נעהט דער שענדליכער באנקראטניק? וועסטו דען קענען צוועהן, דאס אין דעם הויז אין וועלכען מיר זענען נעבוירען און ייִנקאלע וועלכעם איז בייִ אונז אין הייליג אנדענקען נעווארען, זאל נעהערען צו אין פרעמדען? מאקם, דאלט מיך נישט פאר אזוי נעווים־מלאו, איך ליידע פיעל, ועהר פיעל, אבער איך מוז הייראטען מיט נעלד. אבט ואהר לאנג ועהרע די עהרע פון אונערע עלטערן צו רעטען.

מאכם: און חנהלע ואל אווענק? ניין איך קען נישט, איך קען נישט.

ארנאלד: ואם איז מיט דיר מאקם? רעד, מאקם! א שרעקליכער נעראנק דורכלויפט מיינע נלידער, דאס בלוט עדפרידרט אין מיינע אדערן, נאט! ועהע דאס מענליך? זאל איך עס נלויבען?

מאקם: נאה!

ארנאלד: שרעקליך, שויידערהאפט, אונערהערט!

מאכם: נישט ווייענד, נישט ואהנד, נישט בענרייפענד, וי אזוי און ווען האבען וך דיעזע נעפיהלע אין דיעזער בריסט ערווענקט, איהנע טרוירינע ליידען, דעם שרעקליכען באמפף ואם זי האט אזוי הענלדיש ערטראנגן, מאכט זי אין מיינע אונען צו איין הייליגע מערטערערין, ערשט מיט א ואהר צוריק האב איך אנגעהויבען צו בענרייפען אז דאס אלעם ואם בעוועגט מיך אזוי שטארק, איז בלוט מיטלייד, נור ליעבע.

ארנאלד: אה נאט!

מאכם: וויפיעל האב איך נעשמרישען מיט דיעזע נעפיהלע, אין די שרעקליכע שטונדען פון פערצווייפלונג האב איך נעוואלט איין ענדע מאכען צו מיין עלענדען דאזיין, פלעצלעך אבער איז פאר מיר ערשיינען דאס נעטליכע בילד פון דעם אונשולדינען קינד, און דאס

מָארד נָעווָעהר אִז אוים מִין עֶרשטָאר־טָער הָאנד אוֹיף דָעם בָּאדֶען נָעפָאלָען (קניעט) אַרנָאלד! שִׁיטָפָּ מִיך, אה בְּרוּדָער בְּרוּדָער (שלוכצט).

ארנאלד: (איראניש) זִי אִז גָעווָען דִיין מָעטֶרעסָע.

מאקם: (ווילד) הַא! אַרנָאלד! וָואם הָאסטוּ גָעזָאגט? נָאט אִיךְ וָער פָּערדִיקט, אוּנגָלִיכְלִיכָער! מִין לִיעבָּע צוּ אידָער אִז דִי רֵיינסטָע אוּן עֶמטלִיכסטָע אִין דָער וועלט, דוּ בִּיזט דָער עֶרשטָער וָועלכָען אִיךְ הָאב דָאם גָעהַיימָנִים פָּערטרוִיט, אַרנָאלד, אִיךְ שְׁוָוער דִיר בִּיי אוּנזֶער בְּרוּדָער־לִיעבָּע דָאם חָנהלָע וַויסט נִישט אַמָאל פּוּן דִיעזָע וָואהנוּוִיצָע לִיעבָּע.

ארנאלד: פָּערלָאו מִיך.

מאקם: אַרנָאלד!

ארנאלד: פָּערלָאו מִיך.

מאקם: דָער מִיך אוים!

ארנאלד: נָענוג! דוּ נִיכְטסוִוירדִיגָער, דָארום הָאסטוּ מִיך פַּאסט מִיט טֶרעהֶרען אִין דִי אוּנָען נָעבִּיטָען אִיךְ זָאל דִי פָּערוָואַרפָּענָע מִין נָאמָען נָעבָּען אוּם זַאן... (באלט פוּיסט).

מאקם: טוּ דָאם, פָּערבָּלָענדָעטָער אֵייגָעוִוִיכטִינָער נָאר, אָבֶּער וָאג נִישט מָעהר צוּ בֶּעלֶיידִיגָען אוּן עֶרנִיעדרִינגָען דִיעזָע בְּרוּי וָועלכָע דוּ הָאסט פָּערפִוכְט אוּן אִידָער לָעבָּען פָּערגִיפטָעט, חַנהלָע וַויסט פּוּן נָאר נִישט, חַנהלָע אִז אוּנשולְדִיג, אוּן וִוי הַיים אִיךְ לִיעב זִי! אַרוּסרִיסָען וָועל אִיךְ זִי אוים מִין הָערץ, אָבֶּער מָאך אִין עֶנדָע צוּ אִידָער לֵייבָען, אוּן גִיב דִיין קִינד אִין עֶהרלִיכֶען נָאמָען, אַרנָאלד! יָעצט וָען דוּ וַויסט שוִין מִין שֶׁרעקלִיכָע גָעהַיימָנִים בִּיסט אִיךְ דִיךְ מָאך זִי צוּ דִיין גָעוָעזֶענָע פְּרוי אוּן אִיךְ וָועל אוֹועק אִין דָער וַויטָע וָועלט אוּם דִיין פָּערדָאכט צוּ עֶרשטִיקען, נוּן קָאנסטוּ דָען אִין גָרעסָער אֶפֶּפָער פּוּן מִיר פָּערלַאנגָען? נִישט וָואהר אַרנָאלד, דוּ וָועסט עֶם טָהוּן? דוּ מוּזט עֶם טָהוּן!

ארנאלד: נָענוג! גִיין מָאכ אַל מָעהר, פָּערלָאו מִיך!

מאקם: וָואם וִוילסטוּ טָהוּן?

ארנאלד: דָאם אִז נִישט דִיין זָאך. צוּם לָעצטָען מָאל, נָעה!

מאכם: אַרְנאלְד! אִיךְ זָעה דוּ הָאסְט עֶפּעס בַּיי פָּאר, אוּן זָאל בֶּעהִיטֶט נָאט, דִי אוּנגְלִיקלִיכֶע עֶפּעס בַּיי אִין מִין אָבְוועזֶענהַיִיט גֶעשֶׁעהן, דַאן בִּין אִיךְ נִישְׁט פָּערַאַנְטְוואוֹרטְלִיךְ וְואס אִיךְ וְועל אִין מִיין פָּער-צְווַייפְלוּנג טְהוּן (ער ווייל צו איהם צוגעהן) נוּן גֶעלַאכְטֶן! דוּ זָעהְסְט דָאךְ מִיין עֶלְטֶערֶער בְּרוּדֶער דָאם אִיךְ פָאלְג, אִיךְ גָעה, אַרְנאלְד!

ארנאלד: אַרוֹים!

מאכם: אָלְרַייט! אִיךְ גָעה, אִיךְ גָעה, אִיךְ גָעה (אב).

ארנאלד: שַׁאנְדֶע, אוּנְגֶערֶעכְטֶע שַׁאנְדֶע! זִי מוּז, זִי וְועט, זִי זָאל פָּאהֶרֶען (קלאפט אין טיש) אִיךְ וִויל עֶם אַזוֹי זִי מוּז פָּאהֶרֶען (ערבליקט א בריעף) וָואם אִז דָאם? מִיין בְּרוּדֶערְם הַאנְדְשְׁרִיפְט? אַדְרֶעסִירְט צוּ חַנָּה'לֶע (לעוט) טְהַייעֶרֶע חַנָּה'לֶע, אִיךְ בִּין זָעהר בֶּעשֶׁעפְטִיגְט, אוּן צְווַייטֶענְם דֶענְק אִיךְ דָאם מִיינֶע עֶלְטֶערֶן שֶׁעפְּפֶען פֶּערַדאכְט דָאם אַיךְ בֶּעווִיזֶע אַיךְ אַזוֹי אָפְט, אִיךְ שִׁיק אַיךְ 25 דָאלַאר, דָאם וֶועט גָענוּג זַיין בִּיז אִיךְ וֶועל קוֹמֶען אוּן נָאךְ דִיעֶנֶע וָואךְ גֶעווִים, גְרַיעסֶע אַיךְ, דָעם פַּאטֶער אוּן ה. אַייעֶר מַאקְם. אוּן דָער נִיכְטְוואוֹרְדִיגֶער הָאט גֶעשְׁוואוֹרֶען דָאם עֶר הָאט קֵיין וָוארְט צוּ אִיהר גֶעֶרְעדְט. אָה, פָּערְרַאטָה, שֶׁענְדְלִיכֶער פָּערְרַאטָה!

(אויפטרִיט קוּנְד מִיט א צִייטוּנג).

כּינד: אָנְקֶעל, דָא אִז דִי צַייטוּנג.

ארנאלד: פָּארְט, פָּארְט פוּן מִיינֶע אוֹיגֶען.

כּינד: (ערשראקען) מַאמַא מַאמַא! (אב).

(אויפטרִיט חַנָּה'לֶע).

חַנָּה'לֶע: אַרְנאלְד!

ארנאלד: הַא? דוּ בִּיזְט דָא? זָעהר גוּט אִיךְ הָאב שׁוֹין מִיט אוּנְגֶערוּלְד דִיךְ עֶרְוַוארְט, אִיךְ הָאב מִיט דִיר עֶרְנְסְט, זָעהר עֶרְנְסְט צוּ רֶעדֶן.

חַנָּה'לֶע: דַיין בְּלִיק אַרְנאלְד אִז וִוילְד. דוּ זָעהְסְט שְׁרֶעקְלִיךְ אוֹים, בֶּערוּהִיגְ דִיךְ צוּעֶרְשְׁטְ.

ארנאלד: נִיין! אִיךְ קָאן מִיךְ נִישְׁט בֶּערוּהִיגֶען אַווי לַאנְג דוּ בִּיזְט דָא, אָבֶּער הַיינְט זָאל עֶם אוֹיסְגֶעשְׁפִּיעלְט וָועֶרֶן, גָענוּג, דוּ מוּזְט דִיךְ פּוּן

מיר עֶנְטְוֶאנְען, דו הָעֶרְסְט? דו מוּזְט אַוְועק, אַוְועק, דַאמִיט אִיךְ זָאל דִיךְ נִישְט מֶעהר זֶעהן.

חנה'לע: מִיט וָועלְכֶעם רֶעכְט פֶּערְלַאנְגְסְט דו עֶם פּון מִיר?

ארנאלד: מִיט דֶעם רֶעכְט פּון אַזוי אַיינֶעם וָועמֶענֶם יוּנֶענְד דו הָאסְט צֶעטְרֶעטֶען אוּן פֶּערְווִיסְט.

חנה'לע: דִיין יוּנֶענְד הָאב אִיךְ צֶעטְרֶעטֶען? אִיךְ? אֶה וָועה! נו, וָואם זָאל אִיךְ זָאגֶען? דָאךְ נִיין, אִיךְ וָועל נִישְט קְלָאגֶען, אִיךְ בִּין שוֹין מִיט דֶעם גָעוואהנְט. אוּן וָען אִיךְ זָאל זָאגֶאר פֶּערְווִיכֶען צו וַוייגֶען אַזוי מוּז אִיךְ וַוייגֶען מִיט בְּלוּט, וַוייל טְרֶעהֶרֶען הָאב אִיךְ נִישְט מֶעהר, אִין דִי לַאנְגֶע אַייגֶענְאמֶע אוּן פִּינְסְטֶערֶע נֶעכְט, אִיבֶּער מַיין הִינְדֶס וַוענֶען גָעבִּיגְט הָאט זִיךְ דִי קְוָועלֶע פּון טְרֶעהֶרֶען עֶרְשְטֶעפְּפְט, אִיךְ בִּין שוֹין רִיהִיג, אַלְוָא וָואם בֶּעפֶעהְלְט דָער הֶער לִילְיֶענְטְהַאל.

ארנאלד: מַיין עֶנְטְשְלוֹם אִיז בֶּעכְט, דו מוּזְט פָּאדֶרֶען.

חנה'לע: עֶם טְהוּט מִיר וָעהה לֵייד, אָבֶּער אִיךְ בְּלַייב דָא.

ארנאלד: נו, אַזוי וָועל אִיךְ דִיךְ צְווִינְגֶען.

חנה'לע: צְווִינְגֶען? פַּאר וָואם? שְטָעה אִיךְ דָען דִיר אִים וָועג? אִיז עֶם דָען נִישְט גֶענוּג בֶּעווִיזְן דָאם אִכְט לַאנְגֶע שָרֶעקְלִיכֶע יָאהר וָענֶען פֶּערְפְלָאסְטֶען זַייט מַיין גְלִיקְלִיכֶען הֵיראט אוּן אִיךְ הָאב עֶם פַּאר גִיעמַאנְדֶען עֶנְטְדֶעקְטְט? אִיךְ וַויִיס דִי פֶּערְהֶעלְטְנִיסְע צְווִינְגֶען דִיךְ פַּאר אִין אַנְדֶערֶע וֶועג צו אֶפְּפֶערְן, אִיךְ הָאב נָאר נִישְט דַאגֶעגֶען, אָבֶּער אַוְועקְפָּאהרֶען? גִיעמַאלְם! אַיין וואונְש בֶּעוִיצְט נָאךְ מִיין גֶעבְּרַאכֶען הֶערְץ, דָאם אִיז, דִיךְ מִיט מַיין קִינְד בֵּי דֶער הַאנְד נֶעפִּיהרְט צו טְרוּיאונְג צו בֶּעגְלַייטֶען, דִיר גָּראדֶע אִין דִי אוֹיגֶען קוּקֶען וַוי דו וֶועסְט אִיהר בֵּיים אַלְטַאר אַייבִּיגֶע טְרֶייע שְוָועֶרֶען, דַאן וָועל אִיךְ צוּפְרִידֶען אַוְועקְגֶעהן, נוּן מִיין הֶערֶר, אִיז עֶם צוּפִיעל פֶּערְלַאנְגְט? קֶענְט אִיהר מִיר דָאם גְלִיק אוֹיךְ נִישְט גֶעוָועהרֶען? אֶה אַרְנַאלְד! וָאהְמְוּט דָען נִישְט וַוי מַיין הֶערְץ אִיז גֶעבְּרַאכֶען? אִיךְ פִּיהל דָאם אֵיין שֶרֶעקְלִיכְע שְווִינְדוּכְט פֶּערְצֶעהרְט מַיין בְּרוּסְט, לַאנְג וָועל אִיךְ נִישְט מֶעהר לֶעבֶּען, אָבֶּער מַיין קִינְד, מַיין אוּנְגְלִיקְלִיךְ קִינְד, וָואם וָאל דֵאהרוּס וָועהרֶען? אַבְּט יָאהר וַייט אִיךְ הָאב עֶם אוֹיף דֶער וָועלְט

נָעבֶּרגענומ, עָם אִיז אַזוי שָׁעהן, אַזוי בְּלִיהָענד, אָבֶּער לֵיידָער וָועט עָם
אוֹךְ מִיט יָעדָען טָאג מָעהר פּון דָער מוּטָערם קְרַאנְקהַייט אַנגענְרִיפָען,
הָאסְטוּ עָם אַמָאל בָּעמֶרַאכְט? הָאסְטוּ עָם אַמָאל וִוי א פָאטָער צו
דֵיין בְּרוּסְט נָעדְרִיקְט? בִּיוָע צוּנָג הָאבָּען מִיךְ פָּערְלִיימְדָעט,
שְׁוָואכְצָע פִּינְסְטָערָע אֵיפָּערזוּכְט הָאבָּען זִי אִין דִיר אֵינגָעפְּלִיעבְּט,
אַרְנָאלְד! קָאן מָען דָען אַזוי פִּיעל לֵיידָען וָען מָען לִיעבְּט נִישְׁט?
אַרְנָאלְד וָאם זָאל אִיךְ טָהון, אִיךְ הָאב דִיךְ אִימָער בִּיז צום וָאהנְזִין
נָעלִיעבְּט. אָה אִיךְ אוּנְגְלִיקְלִיכָע! אִיךְ לִיעב דִיךְ נָאךְ, טָעדְטָע מִיךְ
אַרְנָאלְד וָען מֵיין לִיעבָּע אִיז צוּ דִיר אֵין פָּערְבֶּרָעכָען!

ארנאלד: נָעלִיעבְּט! אוּן דִי נַאנְצָע צֵייט בָּעווּכְט פּון אֵין לִיעבְּהָאבָּער
אַזְקָנָעבָּטְעָרט!

חנה׳לע: לִיעבְּהָאבָּער? אִיךְ?

ארנאלד: אוּן וָועלְכָער הָאט דִיךְ נָאךְ בָּעלוּיזְט מִיט וְרוּסָע סוּמָען,
אוּנְגְלִיקְלִיכָע! וָאם מָעהר דוּ רָעדְסְט צוּ מִיר דָעמְטָא מָעהר וָעה אִיךְ
דָאךְ וִוי פַּאלְש אוּן גָעוּונָקען דוּ בִּיזְט, הָאב אִיךְ דָען נִישְׁט גֵּיין
לָעבֶּענְדִיגָע בָּעווַייָע? מִיט מֵיין אֵיגָענָען בְּרוּדָער הָאסְטוּ דָאךְ שָׁענְדְלִיךְ
גָעטְרִיעבָּען, הִינָטָער מֵיין רִיקָען בִּיסְטוּ גָעוָען וַיין טָעטָרָעסָע.

חנה׳לע: שְׁוַוייג דוּ עָלָענְדָער שׁוּפְּט (גיט איהם א פאטש).

ארנאלד: אַרְטָאוּאדְ דָער גַאטוּר, בּוּלָערין.

(אויפטרים קינד).

קינד: אָה פַּאפָּא, שְׁלָאג נִישְׁט דִי מַאמָא!

ארנאלד: פָּארְט פּון מִיר, פָּארְט פּון מֵיינָע אוֹגָען!

(אויפטרים מ א ק ס).

מאכס: אַרְנָאלְד! (פאויזיאן).

(פ א ר ה א נ ג).

(ענדע פּונ׳ם צוויימען אקט).

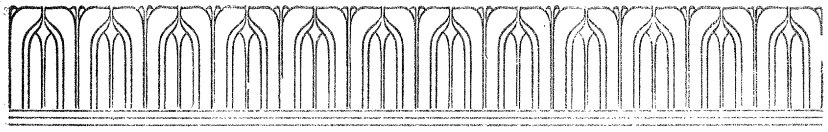

דְרִיטֶער אַקְט.

(צימער ביי לעווענוֹאהן, נאַכט).

לעווענוֹאהן: שׁוין וָעהר שְׁפָּעט, שׁוין צַייט אָבְצוּרֵיסְטָען חֲצוֹת (וואָשׁט זיך די העגד און ווישט זיך אָב אין האַנדטוך).

הערשעלע: וַיידָעזִי.

לעווענוֹאהן: שְׁלָאף, מַיין אָרעם שָׁעפָּעלָע, שְׁלָאף מַיין מְדַיישָׁר קִינְד אוּן מַלְאָכִים פוּנִם הִימֶל זָאלָען וַאכָּען אִיבֶּער דִיר! (וויל צוגעהן לערנען).

הערשעלע: (נאָך דעם אלטענם אומקוקען ערשט) וַיידָעזִי!

לעווענוֹאהן: וָואם אִיז מַיין קִינְד, וִוי בְּלַיבְּט, וִוי אָבְּגֶעצָעהרְט עָר וָעהט אוֹים, עָר אָטְמָעמְט אַזוֹי שְׁווֶער, אוּן דָאם קָעפְּעלָע בֶּרֶעגְט, נֵין, נֵין דָאם וָועט נִישְׁט גֶעשָׁעהן, נָאט אִיז נִישְׁט אַזוֹי שְׁלֶעכְט. וָועמְט דֶען קָעגֶען צוּוֶעהן אַז אַזא אַלְטָער פֶּערְפּוֹילְטָער פֶּערְוַוַיאַנְגְטָער בּוּם זָאל אִיבֶּערְלֶעבָּען דָאם יוּנְגֶע בְּלִיהֶענְדֶע צְוַוייָנֶעלָע? נֵיין נֵיין דוּ וָועסְט עָם נִישְׁט טְהוּן, נֵיין גוּטֶער נָאטֶענִו, דוּ וָועסְט עָם נִישְׁט, דוּ וָועסְט עָם נִישְׁט טְהוּן (וויינט).

הערשעלע: וַיידָעזִי!

לעווענוֹאהן: וָואם אִיז מַיין קִינְד?

הערשעלע: וָואם הָאסְטוּ אַזוֹי שְׁטַארְק גֶעוַוייְנְט?

לעווענוֹאהן: ... נֵיין נֵיין מַיין קִינְד, דָאם הָאט גָעוַוייְנְט דָער ווִינְט אִין דְרוֹסָען, וָואם בִּיזְטוּ אַזוֹי פֶּערְקָלָערְט מַיין קִינְד?

הערשעלע: אִיךְ קְלֶער פַּאר וָואם הָאט דִי מַאמָא אוּן אִיךְ אַזוֹי שְׁטַארְק לִיעְב דָעם פַּאפָּא אוּן עָר הָאט אוּנְז פַּייְנְט!

לעווענוֹאהן: וִוי קוּמֶען צוּ דִיר אַזָעלְכָע גֶעדַאנְקָען מַיין קִינְד?

הערשעלע: הָאט עָר מִיךְ דָען נִישְׁט אַוועקגעוואַרפֿען וועָן אִיךְ הָאב אִיהם גָעפּעטָען עָר זָאל דִי מַאמָען נִישְׁט שָׁלָאגָען?

לעוועזאהן: גָענוג גָענוג מַיין קִינד, אַז דִי וועָסְט עָלטָער וועָרָען וועָסְטו אַלֶעם וויסָען.

הערשעלע: זַיי־ַעניו, אִיךְ וויל דִיךְ עָפּעס בָּעטָען.

לעוועזאהן: וָאם אִיז מַיין קִינד?

הערשעלע: אָבָּער דו מוזט מִיר נִישְׁט אָבְּוָאגָען וַייל אִיךְ בִּין קְרַאנְק אוּן אַז דו וועָסְט מִיר אָבְּוָאגָען וָעל אִיךְ דָאךְ וַיינָען, וויל־סָטו זַיידָענִיו אִיךְ זָאל וַיינָען?

לעוועזאהן: נִין נִין, מַיין מְהַייעָר יונגעלע, זָאג, זָאג וָואם זָאל אִיךְ טָהון.

הערשעלע: נָעם דַיין פִּידֶעל, אוּן שְׁפִּיעל מִיר דָאם שֵׁעהנָע לִידֶעלע, פוּנם יְתוֹם'ל, דו וועָסְט שְׁפִּיעלָען אוּן אִיךְ וָעל זִינגָען, בִּיז אִיךְ וָעל עָנְטְשְׁלָאפָען וֶועֶרָען, אוּן אַז אִיךְ וָעל אוֹיפְשְׁטָעהן וֶעל אִיךְ שוֹין זַיין אִין גַאנְצָען גָעזוּנד.

לעוועזאהן: אִיךְ וויל דָאךְ אֲדָער נִישְׁט אַז דו זָאלְסְט דִיךְ אוֹיפֿרֶעגָען!

הערשעלע: אִיךְ וָעל זִינגָען נאָך שְׁטִיל.

לעוועזאהן: נו, נו, אִיךְ וָעל עָם דִיר צוּלִיעב טָהון, אוי אוי סְ'וִילְסְט וִיךְ אַ וַדאי צו שְׁפִּיעלָען אִין אַזָא מְאמָענְט, נָאר וָואם זָאל מֶען טָהון, וָואם טָהוט מָען נִישְׁט צוּלִיעב אַ קִינד, בְּפְּרָט אַז סְ'אִיז קְרַאנְק, נָאר דו זָאלְסְט זִינגָען נאָך פַּאנְואלָע.

(קינד זינגט).

אַ טַאטָעלָע אַ מַאמָעלָע וָלָעמָען, קִישֶׁ־ן וַייטֶר קִינד,
דָאם קִינד אִיז קְרַאנְק אוי וִי טָהוט וַיי בַּאנְג,
אוּן מֶען רֶעטָעט דָאם נָעשְׁוִוינְד,
אוּן אִיךְ הָאב אוֹיךְ אַ טַאטָעלָע,
וואַרְפְּט מִיךְ וִי מִיסְט אוּן בְּלָאטָאלָע,
אוי, אוי, אוי וָועה, וִי בֶּרֶעכְט מַיין הָעַרְץ,
אוי זַיידָענִיו דו פִּיהלְסְט מַיין שְׁמֶערְץ,
מִיךְ הַיילָען דָער מַאמָעם טְרֶעהרֶעלָעךְ,
אִיךְ שְׁלִינג וַיי וִי דִי פֶּערֶעלָעךְ,

אוּן לֶעבֶּעדִיג יָתוֹם־לֶע,
אוּן פָּערוּוּעלְקְטָעם בִּיסְטָעלֶע. (שלאפט איין).

(אויפטרוט חג ה׳ל ע, בעטראכט דאס קינד).

חנה׳לע: אָה, מַיין טְהֵיירָער אָרִיסָער פָּאטָער! פּוּל טְרוּיעָר אִיז דַיין בִּיטָערֶע עָלְטָער, לַיידָען אוּן שְׁוֵוייגָען דָאס אִיז אֵיין וָעלְטָענֶע אַיינָענְשַׁאפְט, דִי וָעלְטָענֶע אַיינָענְשַׁאפְט הָאבּ אִיךְ פּוּן דִיר נָעעֶרבְט מַיין אוּנְגְלִיקְלִיכֶּער פָּאטָער, מִיר אַלֶע פָּערוּוּעלְקָען פּוּן טָאג צוּ טָאג, מִיר הָאפָּען בִּיידָע, אוּן דָאךְ קָענָען מִיר קֵיינָען גְלִיקְלִיכָען טָאג עֶרלֶעבָּען, אָה טְרוּיעְרִיגָעם שִׂיקְסָאל (וועקט איהם) פָּאטָער!

לעוועניאהן: (ערוואכט) הַא?...

קינד: (אין שלאף) אָה פַּאפָּא שְׁלָאג נִישְׁט דִי מַאמָא.

חנה׳לע: נָעה לִיעבָּער פָּאטָער שְׁפַּאר דִיךְ צוּ, עָם אִיז שׁוֹין בַּאלְד טָאג אִיךְ הָאבּ שׁוֹין נָעגוג נָעשְׁלָאפָען.

לעוועניאהן: שׁוֹין נָעגוג נָעשְׁלָאפָען? אוֹי שְׁלָאפְטְמוּ! יָא, יָא דוּ שְׁלָאפְסְט אִין אַ שָׁעה אַרוּם וְאלְטְמוּ דָעם קִינד אָנְגָעבָּען דִי מַעדִיצִין.

חנה׳לע: אַ גוּטָע נַאכְט מְהֵיירָער פָּאטָער.

לעוועניאהן: אַ גוּטָע נַאכְט! אוֹי דָאם אִיז אַ נָרוּיסָע זַאךְ וָוער קָען זִיךְ דָערמִיט רִיהמָען, אִיךְ אָבָּער? אִיךְ הָאבּ שׁוֹין קֵין רוּהִיגָע נַאכְט נִישְׁט גָעהַאט וַוייטְ... מַא לָאז וַיין אַ גוּטָע נַאכְט. (אב).

קינד: מוּטָערֶל.

חנה׳לע: וָואם אִיז מַיין קִינד.

קינד: אָט דָא מְהוּמ מִיר אַווי שְׁטַארְק וָועה (צייגט אויף די ברוסט) מוּטָערֶל אִיךְ וויל שְׁלָאפָען נָעבָּען דִיר, מִיר אִיז אַזוי גוּט נָעבָּען דַיין בְּרוּסְט, מוּטָערִיכ דוּ הָאסְט מִיךְ נָאךְ דַיינְט נִישְׁט נָעקִישְׁט.

חנה׳לע: וָעה וָועה מִיר, עָם אִיז קְרַאנְק, עָם אִיז נָעפָּערְלִיךְ קְרַאנְק.

מְהֵיירֶע יוּנְג דִיוֶועלֶע
שְׁטָעקָענְדִיג זִים וָרעָעלֶע
אָבְּנָעהַאקְט נָאר
דִיר דַיין יָאדֶר

וויִסְט פון קַיין שִׁפּוּר
עֲעִצְט וֶועלְקְסְטוּ מַיין יוּנג רַיְיוֶועלְע
אָרִים דַיין הַיימְעלְע
אוּנְשׁוּלְדִיג בֵּיימְעלְע
וַואקְסָען פִּיעל דֶערְנָער פִּיעל דֶערְנָער אוּן אַ שְׁעוּר
אוּן דִיךְ נְשָׁמָה
קוּילְעט מֶען בְּלוּמֶע
נַיין, דוּ וֶועסְט שׁוֹין מֶעהר נִישְׁט אוֹיס וּוי פְּרִיהֶער
מֶענְשֶׁען קְווִיקְסְטוּ
אוּן דֶערְנָאךְ וּוי לְיְיקְסְטוּ
אִין שְׁטוּיב פֶּערְוֶועהְט
אַ יְעדֶער דִיךְ טְרֶעט
פֶּערְלִיערְסְט דַיין וֶועְרְטָה
קְרִיעְגְסְט אַ דַאנְק אַ בִּיסֶּעל עֶרְד
בְּלוּמֶע מֶענְסְט אוֹיפְוֶועקְען
רֶעגֶען דִיךְ בֶּעדֶעקְען
וֶועסְטוּ נָאךְ אִימֶער שְׁמֶעקְען
אִין אַלֶע וֶועלְט עֶקְען
מֶענְסְט נַאנְץ רוּהִיג רוּהֶען
רַיְיוֶועלְע וֶועסְט בְּלִיהֶען
נָאךְ אוֹי נָאךְ.

(אויפטריט מאקם).

מאקם: חַנָּה'לֶע!

חנה'לע: אָה מַאקְם, מַאקְם, עֶם וֶועט שְׁטֶערְבֶּען,

מאקם: נֵיין, נַיין, דָאם דַארְף נִישְׁט זַיין, עֶם אִיז בְּלוֹיז שְׁמַארְק פֶּערְקֶעלְטֶעט עֶם וֶועט פָּאראִיבֶּערְגֶעהן.

חנה'לע: נַיין, נַיין, מַיין מוּטֶערְהֶערְץ זָאגְט מִיר דָאם אִיךְ וֶועל זִי פֶּערְלִיערֶען, אָה מַאקְם! וָואם זָאל דַאן אוֹיס מִיר וֶועֶרֶען?

מאקם: בֶּערוּהִיג דִיךְ בֶּעסְטֶע חַנָּה'לֶע, דַיין קִינְד בְּרוּיכְט גוּטֶע פְּפְלֶעגֶע אוּן פְּרִישֶׁע לוּפְט, אוּיךְ דֶעם כַּאנְד וֶועט דָאם זִיךְ עֶרְהָאלֶען, דוּ מוּזְט דֶערְמִיט פָּאהרֶען.

חנה׳לע: ניין, איך קאן נישט, ווען איך ווֶל אַוועקפאָרען, אַווי פֶּערלַיירט איך בײַדע, דעם פֿאָטער און דאָס קינד.

מאכם: חַנה׳לע, פֶּערגעס אַן אַרנאָלד! גיב אויף דעמענינגען ווערטער דאָס דיין יונגעד מיט די פֿים געטרעטען, פֶּערגעס אַן אים, דען ער דאָס דיין נעמטליכע לייבע נישט פֶּערדיענט, גיב אים אויף, און לאָז די פֶּערנאַנגענהייט ווענקען, ווענקען אין די אייבינקייט! חַנה׳לע גיב מיר די מֶענטשקייט צו ואַרנען פֿאר דיר און דיין קינד! חַנה׳לע גיב מיר די מֶענטלעכקייט גוט צו מאכען דאָס וואס מיין ברודער האָט אין דער יוגענד פֶּערברָאכען, נאר איין וואָרט חַנה׳לע, נאר איין וואָרט און אַוועק ווענען די ליידען. איך ווִל אַרבייטען פֿאר דיר און דיין קינד, איך ווֶל נישט רוהען ביז איך ווֶל דיר נישט צוריקקעהרען יוגענד, רוהע, צופֿרידענהייט, און איין גלילקליך, רוהיג פֿאמיליען-לעבען.

חנה׳לע: מאכם! אונגלוקליכער פֿרײַנד! וויסטו ווען נישט דאָס מיר פֿרוסען ווענען וויי איין טרַייער הונד ווערכער קושט די לינקע האַנד פון זיין הערר, ווערענדע די רעכטע שלאָגט איהם, צוויטענס וואס פֿאר ערזאַץ ואל איך דיר פֿאר דיין ליעבע געבען? ווהסטו דען נישט דאס דער שטאם פון מין לעבען איז געבראכען? דער בוים אויפֿגע-פֿרעסען און פֶּערפוילט, מאכם! גיב מיר דיין פֿרײַנדשאפֿט, דיין ברודערשאפֿט.

מאכם: ווען נישט דאריבער, טהו עס פֿאר דיין קינדטוועגען, איך ווִל דיר גענבען דעמעלבען נאמען ואך ווילכען דו האסט אַווי לאנג געקעמפֿט, צענגער נישט גלויבטע, זאג דאס בענלקענדע וואָרט און דיין קינד איז גערעטעט!

חנה׳לע: נאט! צו ווילכער פֿריפונג שטעלסטו מיך יעצט?! דו ווועסט עס טהון? נישט ווָאהר מיין אונשולדיגער ליידענדער ענגעל? יא דו ווועסט עס טהון?

קינד: מאמא!

חנה׳לע: (ערשראקען) ווער מיר, דו הערסט? זיין שטימע ווארעגט מיך.

קינד: פֿאפֿא! פאפֿא! קיש דיין הערי ער ליעבט דיך, די מאמא ליעבט דיך אויך.

חנה'לע: יָא אִיךְ לִיעב אִיהם, אִיךְ לִיעב אִיהם.

מאכם: חַנָּה'לָע!

חנח'לע: ש. ש. ש. עָר רָעדְט וַוייטָער.

קינד: פַאפָּא, קִיש דַיין הָערי אייַדָער עָר שְׁטַארְבְּט.

חנח'לע: אָה מַיין אָרעם קִינד (וויל צוגעהן).

מאכם: שְׁטָעה! אייַדָער דו נָעהסְט צוּ דַיין קִינד וויל אִיךְ דַיין אַנְטְוואָרְט הָערָען.

חנה'לע: צוּ שָׁפָּעט, צוּ שָׁפָּעט, יָעצְט פָּערְלַאוְנְגְסְטוּ אִיךְ זָאל דִיר מַיין הָערְץ נָעבָּען? מַיין הָערְץ וועלְכָעם אִיז פָּערְוונְדְט אוּן פָּערְוואוּנְדָעט? דַארְף אִיךְ דָאם? קָען אִיךְ עָס טָהוּן? נַיין! וָען אִיךְ זָאל דִיךְ וָאנָאר לִיעבָּען, וָען אִיךְ זָאל וָאנָאר אִיבָּערְצִיינְט זַיין דָאם דִיעזָעם אִיז דָער אַיינְצִינָער שְׁרִיט, דָאם אַיינְצִינָע מִיטָעל מַיין קִינד בַּיים לָעבָּען צוּ עָרְהַאלְטָען, דַארְף אִיךְ דָאם טְהוּן? אָה, נַיין נַיין! מַיינָע טָעג זָענָען נָעצָעהלְט, דִי שָׁווִינְדוּכְט פּוּן וועלְכָעם מַיין קִינד שְׁטַארְבְּט, נִישְׁט וָואהר, דוּ בִּיסְט נִישְׁט בַּיים, אָה, וָואלְט אִיךְ אִיכְּשְׁטַאנְד זָענָען דִי פָּערְנַאנְגָענְהַייט צוּרִיקצוּרופָּען אום פַּאר דִיר צוּ עָרְשַׁיינָען דִי יוּנָגָע, זָעוּנְדָע, רַיינָע אוּן אוּנשוּלְדִיגָע חַנָּה'לָע, וִוי גָערְנ וָואלְט אִיךְ דִיר מַיין הַאנְד גָעריכְט, דָען דוּ בִּיסְט עָדָעל, גוּט, וָועהרָענְד... אַווי מַאכְּם! קִיש מִיךְ אוּף מַיין שְׁטָערְן, מַיין פַּרַיינְד מַיין בְּרוּדָער.

מאכם: (קישט זי) אָה וִוי אִיךְ דִיךְ לִיעבָּע.

קינד: מוּטָער קום צוּ מִיר.

חנה'לע: אִיךְ קום צוּ דִיר (געהט צו).

מאכם: אוּן אַווי אַיין עָנְגָעל הַאט מַיין בְּרוּדָער פָּערְשְׁטוּיכָען? מַיין הָערְץ וָערְט צָערְבְּרָאכָען, מַיינָע נָעהָרָען צָערְשְׁפָּאלְטָען זִיךְ, נָאט אִיךְ וָער פָּערְדִיקְט.

חנה'לע: מַאכְּם עָר שְׁטַארְבְּט! עָר שְׁטַארְבְּט! עָר וִוסְט זַיין פָּאטָער, עָר וויל פּוּן אִידם אַבְּשִׁיעד נָעמָען, מַאכְּם, זָעה מַיין פָּערְצַווייפְלוּנג, בִּיי דַיין לִיעבָּע צוּ מִיר מַאכְּם, בְּרָענְג אִידם אַהָער.

מאכם: עָר וָועט נִישְׁט קוּמָען.

הנה׳לע: אָה וויעה! דָאס קינד וועט וויינען, יאָמערען פַאר נָאטָם טָראה׳ און זיין פָאטער בֶּעשוּלדיגען. מאקם! בִּיי דיין בְּרודערלִיעבָּע, לָאז עָכ נישט צו, דו הֶערסט מאקם? עָר איז זיין פָאטער און עָר דאַרף די וועלט נישט פֶּערלָאזען מיט איין פָּלוּג אויף זיינע לִיפּען.

מאקם: עָר וועט עָם נישט טָהון.

הנה׳לע: וָאם? אויך דָאס וועט עָר נישט טָהון? לויף שנעל, זָאג איהם דָאס איך לָאז איהם פְּרַיי, נור לָאז איהם קומען, דו הערסט? עָר מוז קומען!

קינד: פַאפַּא! פַאפַּא!

הנה׳לע: עָר רופט איהם, איין שְׁטָערְבֶּענד קינד רופט זיין פָאטער, נָאט אין הימעל! וואו איז די נָעַרעבְטִיגקייט? וָענען דָען אַלָע הָערצער פון שְׁטיין? רוף איהם! בְּרענג איהם! און נָאט זָאל דיך בָּעלָאהנען!

מאקם: נָא איך נָעה! קיין מָערְטָע דָער וועלט זָאל איהם צוריקהַאלטען, עָר מוז אַהֶערקומען צו דֶעם קְרַאנקען לַאנָגער פון זיין קינד, עָר מוז קומען אָדָער איך עָרמָארדָע איהם! (אב).

הנה׳לע: קלַאפּ, קלַאפּ, דו אָרעם פֶּערוואונדעט הַארץ, וויינט איהר קְרַאנקע אוגען אויב איהר קענט נאך נָעפּינען טרָעסטען, אָה דו שְׁרעקלִיכער נָאט! וָאם הָאב איך דיר גָעטָהון? וָארום לָאזטו מיך אַזוי פְּלַאגען אויף דיין פִּינְסְטָערער וועלט? איך קען נישט, איך וויל נישט מָעהר לָעבָּען (ערבליקט דאס קינד) אָה ווי פֶּערָענדערט? וויי בְּלַאס! איך צִיטער איהם נָעהנְטָער צו בָּעטַראכטָען (רופט) פַאטָער! פַאטָער! וואו בִּיזטו אונגלִיקלִיכער אַלְטָער קְרַאנקער פַאטָער.

(אויפטריט לעוונזאהן).

לעוונזאהן: וָעה איז מיר וָאם איז נָעשעהן? וָאם פַאר איין אונגלִיק? וָאם בָּעטַייט דיין קלָאגען, דיין יאָמערען?

הנה׳לע: פַאטָער! מיין קינד שְׁטַארְבְּט! וָעה, בָּעטַראכט איהם, עָר אָטָהעמט אוים זיין לָעצטען לֶעבֶּענסהויך, עָר רופט זיין פָאטָער, אָבָּער עָר איז נָאך נישט דָא, איך הָאב נָאך איהם נָעשיקט אָבָּער עָר איז נָאך נישט נָעקומען, פַאטָער עָם איז שווין צופּיעל, איך קָאן נישט מָעהר, אָה פַאטָער! מיין אונגלִיקלִיכער פַאטָער! (פאלט אויף זיין ברוסט).

לעוועזאהן: (ווייזט) אוי אוי אוי גוטער נאטעניו! דו זעהסט אלדינג צו און שווייגסט, נאר הסט אז דאי רעכט, דיך טאר מען נישט פערלאזען וואס דו טהוסט דו קענסט אפער נישט פערלאזען אז אזא נראפער יונג ווי איך זאל זיין מעהר צדיק ווי איוב, דו שנירדסט מיין פלייש אין שטיקער און איך זאל שווייגען? דו דערהרגעסט מיינע קינדערלעך און איך זאל נישט זינדגען? ניין גוטער נאטעניו, איך ווייל נישט, איך ווייל נישט, איך קען נישט שווייגען.

(אויפשריט לילי ענט האל).

הנה'לע: (לויפט איהם ענטקעגען) וועט ער קומען? וועט ער אידם זעהן? נישט וואהר, אידר הסט אונז פערגעסען? מיר און דעם קינד!

לילי ענטהאל: איך פערשטעה נישט וואס דו מיינסט.

הנה'לע: אידר קאנט מיך נישט פערשטעהן, ווייל אידר הסט קיין געפיהל, אידר אייזען, מעטאל, מארמאר, אלזא צו וואס זענט אידר גקומען?

לילי ענטהאל: איך בין גקומען אום צו דיין פערשטאנד צו רעדען, איך ווייל דיר עראקלעהרען דאס דו טהוסט אז גרוים אונרעכט דאמיט וואס דו הסטסט נאך אימער אויף מיין וזהן, און דו דענקסט דאס ער וועט דיך הייראטען.

הנה'לע: נון וואס פערלאנגט אידר פון מיר?

לילי ענטהאל: הנה'לע, איך בין נישט גקומען מיט דיר שמערגנ צו רעדען, מיר טהוט עס זעהר וועה צו זעהן דיך אזוי פיעל ליידען איבער דעם לייכטזין פון מיין פערפידרטען זוהן, אפער דו מוזט צוגעבען דאס וויטער קאן עס אזוי נישט גהן, ער קען דיך ניכמאל נישט צו ווינער פרוי מאכען.

הנה'לע: אפער מיין קינד, אונגער קינד.

לילי ענטהאל: דאס איז שוין רעכט, איך ווייל דאס אלעס גוט מאכען, וואס וועסטו פראפעטירשן וען דו וועסט אידם נאכיאגן, ער קאן דיך נישט הייראטען, דען ער וועט זיך, ווי אויך מיך רוינירען.

לעוועזאהן: נאט איז מיין עדות, או מיין לעצט בישעל כוחות האלט איך מיך צוריק אייך זיין וואהרט צו ענפערן, נישט אפילו אין אייער

שְׂרִיפָּה פְּרָצוּף צוּ קוּקָען, עָס אִיז דָאךְ אָבֶּער שׁוֹין נִישְׁט מֶעהר צום אוֹיסהַאלְטָען, ווִי אַ מְשׁוּגָּעְנֶער הוּנְד וָאס רֵייסְט זִיךְ אָב פּוּן דֶער קֵיט, אַוּוי וָואלְט אִיךְ מִיךְ אִיבֶּער אַיִיךְ נָעוּואַרְפָּען, אַיִיךְ צָעקְרַאצָען, צָערַאסָען, צָעבַּאסָען, אִיהר הִילְטִי, אִיהר כֹּלָּב שֶׁבְּכֹל הַכְּלָבִים אִיהר פּוּשָׁע, אִיהר וָענְט נָאךְ נָערֶעכְט? אַיִיךְ קוּמְט נָאךְ עָפֶּעס אַרוֹיס הַא? אַ נו, קוּקְט אֲהֶער פֶּעטֶרַאכְט נָעבִּיךְ דָאס יוּנְגָּע צְוַוייָנָעלָע, וָועלְכֶעס הַאלְט בֵּיי אַנְּבֶּרָשָׁען, קוּקְט אֲרַיין אִין אוּנְזֶערָע הֶערְצָער, וָועלְכָע זָענען צוּשְׁטָאכָען, צֶעבְּרַאכָען, דֶעמָאלְט וָועט אִיהר שׁוין אִין אַיְיעֶרָע גְרוּיסָע צָרוֹת אַבִּיסְעלָע פֶּערְגֶעסָען.

חַנּה'לֶע: אָה, ה' לִילְיָענְטָהאל! עֶר אִיז אַיְיעֶר בְּלוֹט אוּן פְלַיש, אִיךְ שְׁוֶועֶר עָס בֵּיי נָאט דָאס עֶר אִיז אַיְיעֶר קִינְד, עֶר אִיז נָעפָּעהרְלִיךְ קְרַאנְק, עֶר שְׁטִירְבְּט לָאוְט אִיהם דָאךְ וָועגְמָטָעגְט שְׁטֶערְבָּען אִין אֶרֶענְטלִיךְ קִינְד מִיט וַיין פְּיְיעֶרְם נָאסָען.

לִילְיָענְטָהאל: זוּ רֶעדְסְט אוּנְזִין.

לֶעוּוענְזאהן: זוּ רֶעדְט אוּנְזִין? נֵיין, אִיהר זָאגְט אַ לִיגָּען! אַצוּנְדֶערְט וָועל אִיךְ אַלְמֶדִינְג אוֹיסְזָאגָען, מֵיין טָאכְטֶער אִיז אַיִין עֶהרְלִיכָע פְרוי, זוּ אִיז אַיְיעֶר זוּהנְם נָעזֶעצְלִיכָע...

חַנּה'לֶע: פָאטֶער דוּ דָאסְט נָעשְׁוואֹרָען צוּ שְׁוַוייָגָען.

לֶעוּוענְזאהן: אָ אִיךְ הָאב נָעשְׁוואֹרָען, וָועה אִיז צוּ מַיינָע יָאהר, אִיךְ הָאב נָעשְׁוואֹרָען.

קִינְד: פָאפָּא!

חַנּה'לֶע: וָועט אִיהר קֵין וָואֹרְט צוּ אִיהם רֶעדָען? קָענְט אִיהר אַוּוי גְלַייכְגִילְטִיג וַיין בֵּיים עֶרְשְׁטָען אָנְבְּלִיק פּוּן אַיְיעֶר קִינְדם שְׁטֶערְבָּענְדִיגְעם קִינְד?

לִילְיָענְטָהאל: (נעהט צו) יוּנְגָעלָע פִּיהלְסְט דִיךְ בֶּעסֶער.

קִינְד: וָוער וָענְט אִיהר?

חַנּה'לֶע: עֶר אִיז מֵיין קִינְד! (לילְיענטהאל ווינקט זִי זאל נישט רעדען).

לֶעוּוענְזאהן: נו וָואס אִיז, וָואס וִוינְקְט אִיהר אַוּוי מִיט אַיְיעֶרָע נָעבִּיגְעָע אוֹיגָען, עֶר אִיז דֶיין וַיידָע מֵיין קִינְד, יָא דֶיין וַיידָע יְמַח שְׁמוֹ...

קִינְד: מֵיין וַיידָע? פָאפָּאס פָאטֶער? קוּם אַהֶער וַיידָעניו, אִיךְ וִויל דִיךְ

קִישֶׁען, דוּ וועסט נִישְׁט פֶּערלָאזן מַיין מַאמַא וָען אִיךְ וועל שְׁטַארבָּען, קִישׁ מִיךְ וַיידַענִיו (קישט אירם) אֶ מוטָער! מַ׳ר אִיז אַווי שְׁלֶעכְט מוטָער, וואוּ בִּיזטוּ אִיךְ וָעה דִיךְ נִישְׁט.

חנה׳לע: דָא בִּין אִיךְ נָעבָּען דִיר מַיין קִינד.

קינד: לָאז מִיךְ נִישְׁט אַלַיין, מָיר אִיז אַווי שְׁלֶעכְט, מָיר אִיז אַווי קַאלְט, אֶה מוטָער! (ווייגט).

חנה׳לע: הָערי מַיין קִינד, אַיינצִינָע טְרַייסְט פּון מַיין לָעבָּען, פֶּערלָאז מִיךְ נִישְׁט, אִיךְ בְּלַייב אַווי עֶלֶענד, אַווי עֶלֶענד.

קינד: אַךְ מִיר אִיז אַווי גוט, דָער פַּאפָּא וָועט קוֹמָען אוּן וָועט אוּנְז נָעמָען צוּ זִיךְ, מַאמַא!

חנה׳לע: וָאם אִיז מַיין קִינד?

קינד: וַיידַענִיו!

לילִיענטהאל: (וויל צוגעהן).

קינד: נֵיין, נָענָער וַיידַענִיו!

לעוועזאהן: וָאם אִיז מַיין קִינד?

קינד: וַיידַענִיו שְׁפִּיעל מִיר דָאם ל–ד–אי–אַ–ש (שטארבט).

לילִיענטהאל: עֶר שְׁלָאפְט אַיין.

חנה׳לע: זַיין הַאנְד אִיז קַאלְט (טאפט זי) מַיין נָאט! הָערי מַיין קִינד, עֶסָּען דַיינָע אוֹיגָען, קוק מִיךְ אָן, נור אַיין בְּלִיק, נור אַיין שְׁמַייכָעלָע.

לילִיענטהאל: (נעמט זיין פוילו) עֶר אִיז טוט.

חנה׳לע: טוט? נֵיין נֵיין! וָאחט אִיהר דָען נִישְׁט זַיין זִיעם שְׁמַייכָעלָע? זַיינָע לִיפּען? עֶר טְרַייטְט פּון זַיין גְּלִיקְלִיכָער צוקונפְט, פַּאר אִיהם אוּן פַּאר זַיינָע מוטָער שׁ. שׁ. שְׁטִיל, וָועקְט אִיהם נִישְׁט, אַךְ פַּאטָער! פַּאטָער!

(אויפטר ט מ א ק ס, ארנא ל ד).

לילִיענטהאל: צוּ שְׁפָּעט, עֶר אִיז טוט!

חנה׳לע: נִישְׁט וָאהר עֶר שְׁלָאפְט, עֶר טְרַייְמְט, אַרְנאלְד! בִּיזטוּ נָעקוֹמָען

אִיהם צוּ וָעהָען? פּוּן אִיהם אַבְּשִׁיעד נָעהמָען? רֶיעד צוּ אִיהם עֶר וֶיעט דִיר עָנְטפָּערָן, עֶר הָאט אוֹיף דִיר גָעפְּרָעגְט. עֶר הָאט דִיךְ גָערוּפָען.

ארנאלד: (קניעט נעבען בעט) **וואךְ אוֹיף מַיין קִינְד! פַּאפָּא אִיז נָעקוֹמָען צוּ דִיר, עֶר לִיעבְּט דִיךְ, הָערִי, (שיטעלט דאס קינד) הָערִי מַיין קִינְד.** (לויפט צום פאטער) **אָה פַּאטָער!** (ווייזט אויף דער לייכע). **פַּאטָער! (פאלט** אויבערן בעט, חנה אויף לעוועגואהן. — פאָויצִיאָן).

פ א ר ה א נ ג.

ענדע פון'ם דריטען אקט.

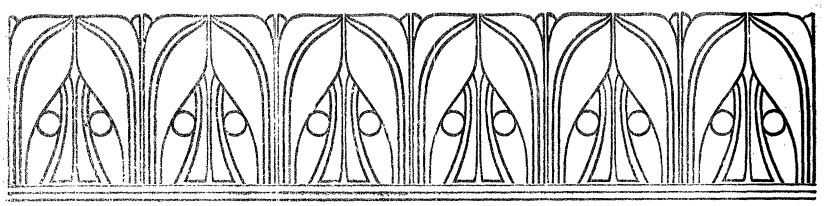

פֿיערטער אַקט.

(דיעזעלבע אינריכטונג ווי אין ערשטען אקט).

(אויפטרים טשאלי, ליזא).

ליזא: שלימזלדינער מאן מיינער די אבגערופענער בעל מלאבה, ווער בעט דיך אז דו זאלסט דיך מישען אין מיינע זאכען, האב איך דיך נעבעטען אז דו זאלסט מיר דא העלפען?

טשאלי: אז א קלאג צו דיר! נישט נענוג איך מוהו צווייערלי ארבייט, ליעג א נאנצען טאג אין פאבריק און דערנאך קום איך צו דיר אויסהעלפען טויג דיר נאך נישט? די נראמאטינע לעדי מיינע.

ליזא: ואם האסטו געואגט יאלד? שאק! (קנאקט מיט'ן פינגער).

טשאלי: קוק אן א נאנצער מאבער, שאק! מיטן פינגעריל א קנאק, און קאטשעט זיך ווי א ראק, או', א קלאג צו מיינע יאהר, בין איך קראנק נעווארן צו בלייבען א בחור? ואם האט מיר נעפעהלט? ואם האט מיך נעהארט אז דו ביזט מיר נאכגעלאפען און נעווינט, טשאלי ווען ואלטן מיר בייד חתונה האבען? טשאלי איך האב נעזעהן פינף חתונהס ארויספאהרען פון עסינסטרים שוהל, און אצינד א קלאג צו דיינע יאהר, אצינד בין איך שוין נאר א יאלד, פע! ואם פאסט פאר א בעטלערין, נישט פאר א לעדי שאק.

ליזא: ואל! א דאם איז עס, העלף דיר אז דו קענסט.

טשאלי: נעווים קען איך מיר נישט העלפען, די מדינה איז דאך נאר טאקע נעשאפען פאר א ועלכע לעדיס ווי דו ביזט, אז אך און ועה איז צו קאלומבוסען אז דו ביזט א לעדי.

ליוא: סָעה! דו זָאלְסט אויפְהָערָען צוּ בָּעלַיידיגָען, וָארום **דו וַויסְט** וָועֶר אִיךְ בִּין?

משאלי: אִיךְ וַויס, אִיךְ קָען דִיךְ, וָאם דָען? רַיים מִיר דָעם **אויעֶר, נָעה** מִיר אִיבֶּער דִי בָּעשׂינָעם, גָענוג גָעטַענְזְט, וָאם טוּיגָען **דִי רָעדָעם?** עָם אִז אַיינֶער לַאנְד אִידֶער וָענְט דָא דִי מַאכָערִם (מען הערט שרייען ליוא) אַהָא מִים לָעדִי, מָען רוּפְט אַיִךְ אִין קָעךְ אַרַיין, נָעהט **און קָאכְט** וָוַיטֶער.

ליוא: אָלְרַייט! עָם אִיז דַיין גְלִיק וָאם מָען רוּפְט מִיךְ אַוועק, **נָעדָענְק** מָשַׁאלי, נָעדָענְק,

משאלי: אִיךְ הָאב דִיךְ אִין דָער אַדָמה.

ליוא: וָאם? דו וָועסְט דִיךְ וַואנָען מִיךְ **צוּ** שָׁעלְטָען? (וויל איהם שלאגען, מען הערט שרייען ליוא) **אָלְרַייט!** אִיךְ קום אִין דִי מִינוט. (לאט זיך **גענהן).**

משאלי: סָעה! לִיוָא, און דִי שָׁעהמְסט דִיךְ נִישְׁט הַיינְט אִין **פוּרִים וָען** דִי נַאנְצָע וָועלְט וָועט עָסָען, טְרִינְקָען, טַאנְצָען אוּן פְרֶיהלִיךְ זַיין זָאלָען מִיר זִיךְ בַּיידָע נָאר אַרוּמְקְרִיעגָען? אַדַרַבָּא, זָאג דו **אַלַיין וָאם** פַאר אַ פָּנִים הָאסְט אַ פָּערְוַוינְטֶער פּוּרִים?

ליוא: מָשַׁאלִי, וַויסְטו וָאם אִיךְ וָועל דִיר זָאגָען? דו הָאסְט **רַעכְט, אִיךְ** עָרְלַויב דִיר צוּ קִישָׁעגָען מִיין הַאנְד. (האנד קאמיש).

משאלי: וָאם טוּיג מִיר דִי הַאנְד, גִיב אַהֶער דִי מָארְדָע (ער קישט זי) **אָט** אַוי אַצִינְד וָעל אִיךְ שׁוין הָאבָען אַ פּוּרָעל צוּם טַאנְצָען.

ליוא: וַוי וַוילְסְטו דָען טַאנְצָען?

משאלי: וָאם הַיסְט? וַויסְטו דָען נִישְׁט אַז הַיינְט בַּיי דָער **נַאכְט וָעט** לְכָבוד אַרַאלְדִים בְּלָה, בַּיי אוּנְם זַיין אַ וָעלְטָענָער **פוּרִים** מַאסְקָענבַאל?

ליוא: נוּ, וָועט מָען דָען אוּנְז אַרַיין לָאזָען?

משאלי: אוי דִי נַארר, אַלֶע וָועלָען דָאךְ זַיין מַאסְקִירְט וָועלָען מִיר זִיךְ אוּךְ מַאסְקִירָען אוּן מִיר וָועלָען טַאנְצָען מִיט דִי רַייכְסְטָע **הָערְרן** אוּן דַאמָען.

ליוא: וַוי אַוי וָועסְטו עָם מַאכָען?

משאלי: הֶער אוים, דָער הֶערר לִילֶענטהאל הָאט מיר גֶעזאגט איך זאל מיך אונטהון אין א... לִיוּרֶעע, איך וועל אַ זַדאי מוּזען שֶׁרֶיבען די זשענטלמאנס און דו ווֶעסט בֶּעריבטע צרות... נֶיין די לִיידעם, אַלזא איך מיין לִיוּרֶעע וועל איך אויך מיר אַרויף כאפּען עפּעס אַ מין וועהטוג און דו עפּעס אין אונגלִיק, וועט מען דאך מיינען אז מיר זענען איך גֶעסטֶט וועלען מיר טאנצען אויף וואס די וועלט שמייט.

ריזא: בְּרַאוָא! טְשַׁאלי, איך אויך.

משאלי: נאר גֶעדענק דו זאלסט נישט מאנצען מיט אַ פְּרֶעמדען וואַרן איך פּאטש!

ריזא: איך אויך.

I,

טשאלי: הֶער צו לִיזא שֶׁעהנע,
וואס איך זאג דיר קלִיינע,
או איך שלאף די נאנצע נאכט.

ריזא: איך אויך! נאר איך האב אַ פֶּעהלער,
אזוי אפּט איך נעה אין קענעפער,
האב איך קיין אויג נישט צוגעמאכט.

טשאלי: איך אויך! צו ויצען לַאנגוָאם ווִפּען,
בִּיז דער יַוין הייבט אן צו שטֶפּען,
אוי קומט מיר צו אַ שְׁטוּיק גֶעוונד.

ריזא: מיר אויך! אָבער אין דער פְּרִיה,
ניט עס בִּיים הֶערץ אַ בְּרִיה,
און דער קאפּ דרַעהט זיך מיר וי דער ווינד.

טשאלי: מיר אָבער נישט!

ביידע: נו נעמען דיר אין מוח,
אין גֶעדענק דאס וואַרט נאר אויך
אזוי וועלען מיר לַעבען איך אַטם כּוֹח
און וואס עס וועט זיין מאַרגען,
זאל זיך נאר דער הערר נאט זאַרגען,
אזוי וועלען מיר לַעבען לַאבען אַז סְוועט אוש גענוג א רויך.

II.

טשאלי: אַלֶע דאָגען הייטע,
מאכט עס נרויסע פּרייַדע,
זיך צו פּיצען ווי א טאק,

ליוא: איך אויך! נו ווייל עָבען די טענער,
לייגען נור וואס שענער,
אַ יאה דו קאפּעלסט מיטן שאק,

טשאלי: איך אויך! נישט דאס פּוטצען האַרט מיך,
כּהאב ועהר פּיינט אַז מען נארט מיך,
דאס שמועסען האט דאך נאר קיין צוועק,

ליוא: איך אויך! דו מיינסט דעם פּאלשען צוקער,
פון אויבען אלעם ווייבער
אין צו הויז שוויסט זי ווייט אין שכוח,

טשאלי: דו אבער נישט.

ביידע: נו נעמען דיר אין מוח א. או. וו.

III.

טשאלי: זאל איך עפּים בענהרען,
און דו זאלסט מיך נישט הערען,
האב איך א טבע אז איך שלאנ.

ליוא: איך אויך! זאלסט אבער נישט מיינען,
אַז איך ווען מיך שעהמען,
דיך צו דישען ביז אין טאג.

טשאלי: איך אויך! בלייבסטו ליעב און פיין,
ווי א גוטע פרוי דערף זיין,
ועסטו מיך קיינמאל נישט ועהן אין כעס.

ליוא: מיך אויך! און איך ועל דיך שטאפּען,
מיט מאכלים ווי אין טראפּען,
דו זאלסט ועהרען דיק ווי א פאס.

טשאלי: דו אָבֶּער אוֹיך.

ביידע: נו נֶעמְוֶשֶׁע דִיר אִין מוֹחַ א. אוּ. וו.

IV.

טשאלי: אוּן הָאבֶּען מִיר אָבְּגֶעוּוּנֶנֶען,
אוּן כְּ׳אִי אוּנְז גֶעלוּנֶגֶן,
רוּפְּט מֶען מִיך וויעדֶער אַרוֹים.

ליוא: מִיך אוֹיך! קֶעוִנְטְ זֵיי אַלֶע פְּרֶעגֶען,
אִיך הָאב נִישְׁט דַאגֶעגֶען,
אַז מִיר גֶעהֶערְט נָאר דֶער אַפְּלוי.

טשאלי: מִיר אוֹיך! נו וָאנְט אַדְרַבָּה,
דֶעם רַבִּין צוּ דֶעם גַּבְּאִי,
כּוּמְט דֶער כָּבוֹד וָאנְט נָאר גֶעך.

ליוא: מִיך אוֹיך! וָאם בִּיזְטוּ אֶהן לִיעדֶעל,
וִוי אַ שְׁמִיטְשִׁיק אֶהן אַ פִּידֶעל,
דִי הוֹיפְּטַוַאך בִּין דָאך נָאר אִיך.

טשאלי: דֶער שְׁמִיטְשִׁיק אָבֶּער אוֹיך!

ביידע: נו נֶעמְוֶשֶׁע דִיר אִין מוֹחַ א. אוּ. וו.

(ליוא אב).

טשאלי: עֶם לֶעבְּט אוּן מוּטֶשֶׁעט זִיך, גֶעה זַיי אוֹיך אִידֶער בֵּייז אַז זַי אִיז אַזוֹי שֶׁעהן צוּנְאלֶדֶע גוּטָע יָאהר. מֶעהרֶערֶע מָאל דֶערגֶעהט זִי מִיר אַזוֹי דִי יָאהר אַז אִיך וָאלְט אִידֶער גֶעוָאלְט פְּערְפָּאהרֶען אִין פִּיסְק אַרַיין, אַזוֹי וִוי מֶיין טַאטָע זָ׳לֶעבְּט מֶיין מַאמָען גֶעבֶּען גַּדִים אִין פְּרֶעסֶער אַז זַי הָאט אִיהם נִישְׁט גֶעפָּאלְגְט. הָאב אִיך אָבֶּער מוֹרָא וַוייל אִין דֶער מְדִינָה וָענֶען זַיי דִי מְיוּחָסִים אוּן מִיר מֶעגֶער מוּזֶען טַאנְצֶען וִוי דִי מוּזִיק שְׁפִּיעלְט.

I.

דִי וָועלְט אִיז אֵיין אְרֶקְעמֶטֶער מִיט פְּערְשִׁיעדֶענֶע מוּזִיק,
אוּן שְׁפִּיעלְט אַיעדֶען מֶענְשֶׁען וִוי אִיהם פַּאסְט,

אײנעם שפּיעלט זי פֿרעהלעכעם אוּן דער לעבט אוּן לאַבט אין גלײק,
בײַם צוויי־טען פּיפֿט דער דלות אוּן ער פֿאסט,
אײנער האַט א וויב א צרה זי קוועהלט אירם בײז צום טוידט,
אוּן אײנער האַט וענם קינדער אדן ברוט,
אײַדער האַט זין בײַטעל צרות אוּן טראַגט זיך דערמיט ארום,
דאַם אַרבעטער שפּיעלט דאַם וועלבע אומעטום,

הערט הערט הערט
וען מען וערט נאר געבוירן,
קלינגט שוין אין די אויערן,
וי די בוזיק שפּיעלט,
מען לעבט אין געטמעל,
מען טאַנצט צו צום הימעל,
אוּן די מוזיק שפּיעלט,
מען רייסט זיך, מען בייסט זיך,
מען יאָגט זיך, מען שלאָגט זיך,
אײַדער צום בעסטען נאר ציעלט,
פֿלוצים פֿאלט מען אײַדער,
אוּן מען שטאַרבט אהן ערדער,
אוּן די מוזיק שפּיעלט.

II.

איך האַב אמאל געקענט א רייכען מאַן, דוקא נישט קיין נאר,
ער האט פֿערשטאַנען וי צו מאַכען געלט.
אין רוסלאַנד האט ער געלאָזט א וויב אין עלענד אוּן צער,
אוּן איז אנטלאָפען אין דער נייער וועלט,
אלם בחור האט ער זיך דא פֿאר אלע פֿארגעשטעלט,
א כלה האט ער געקריעגען מיט נדן,
מיט א נאנץ אַרבעטער האט ער דא א חופּה געשטעלט,
דאם ערשטע וויבל קומט אן אין זאל אַריין,

אוי אוי אוי
דער חתן בלייבט שטעהן
אוּן עם קלאפּט אירם די צייהן,

און דִי מוּזִיק שְׁפִּיעלְט,
אִין מִיטָן דָעם פְּרִיידָע,
אַנְטלוֹיפְט עָר פוּן בֵּיידָע,
און דִי מוּזִיק שְׁפִּיעלְט,
דָעם מְחָתָּן דָעם שַׁדְכָן,
דָעם סַאלָוער דָעם בַּדְחָן,
שְׁרַיִיעָן דִי יוּדְ וְוערְט פָּערְקִיהלְט,
דָא בְּלַיִיבָּען צְווֵי קָרָבָּנוֹת,
אֵי שָׁאלְטִיקָם לַצָּנוּת,
און דִי מוּזִיק שְׁפִּיעלְט.

III.

אִיךְ הָאב אַמָאל גָעלָעזָען אַ טְהֶעאַטָער צֶעטֶל און דָארְט אִיז גֶעוֶוען אַנָאנסִירְט,

אַז אַ קָאמִיקָער וָועט שְׁפִּיעלָען וָעהר שֶׁעהן,
מָען הָאט גָעוָואוְט אַז דָער קוּנְסְטלָער אִיז עָקְסְטרָא גָענָאוּשִׁירְט,
נַאטִירְלִיךְ בִּין אִיךְ אִיהם גֶעגַאנגָען וָעהן,
דָער פָּארְהַאנְג וַואר שׁוֹין אָפָּען, דָער טְהֶעאַטָער פוּל גָעפָּאקְט,
דָאם פוּבְּלִיקוּם גֶעשְׁפַּאנְט מִיט זַיעָר בְּלִיק,
דִי לִימָאנָארְקָע פְּלֶעשְׁלָעךְ הָאבָּען אַלֶע מָאל גָעקְנָאקְט,
און דָער קָאמִיקָער עָרשִׁיינְט פַּאר אוּנְז מִיט גְלִיק,

אוֹי אִי אוֹי
דָער קָאמִיקָער פַּארְן עוֹלָם,
בְּלַיִיבְט שְׁטָעהן וִוי אַ גוֹלָם,
און דִי מוּזִיק שְׁפִּיעלְט,
עָר קוּקְט אַהִין אוּן אַהֶער,
און טַעֶנְהְט צוּם סוּפְלָער,
אִיהר קֶענְט שׁוֹין פָּערְשְׁטָעהן וָואס עָר פִּידְלְט,
פְּלוֹצִים הָערְט עָר אַ גָעשְׁרַיי,
און כַּאפְט אַ פוֹיל אִיי,
און דִי מוּזִיק שְׁפִּיעלְט.

(טשאלי אב).

(אויפשריט ראזא, מאקס באלמעסינ).

ראזא: הָאט אִיהר מִיין דָעפֿעשָׁע עָרהַאלטָען?

מאקס: אִין בָּשׁוַויי דָאס אִיך בִּין נָעקוּמָען.

ראזא: יוּנְגָער הָערר! אִיך וויל אַייך נִישְׁט לַאנְג אִין אַנְשְׁפּרוּך נָעהמָען, דַארום וועל אִיך מִיין נָעשְׁפּרָעך וִוי וַוייט מָעגְלִיך קִירצָען. אַלְזָא הָערר לִיכְטָענְטַאל! הַיינְט אִיז פַּאר מִיר אַ נְרוֹיסָער טָאג, דָען הַיינְט וועל אִיך דִי הַיילִיגְסְטָע אוֹיפְגַאבָע פוּן מִיין לֶעבָּען עָרפִּילָען.

מאקס: גְנָעדִיגָעם פְרַייליין! אִיהר וָעט מִיך בַּאלְד פָּערְשְׁטָעהָען, הָער לִיכְטָענְטַאל, אִיך קוּם צוּ אַייך מִיט אַ בִּיטָע.

מאקס: צוּ מִיר?

ראזא: יָא, אִיהר וָעט אֵיין עֶרְלֶעך מֶענְש אוּן דַארום וָועט אִיהר זִיך נִישְׁט עָנְטְגַאנָען מִיר אַן דָער הַאנְד צוּ גֶעהן אוּם אַ בֶּערוֹבְּטָע אִיהרֶע רֶעכְטֶע צוּרִיקצוּגֶעבָּען! אוּם אִיין אַלְטָען אוּן שְׁרֶעקְלִיכָען פֶּעהלֶער וִוידֶער גוּט צוּ מַאכָען, הַיינְט פִּיהל אִיך מִיך צוּם עֶרְשְׁטָען מָאל בֶּעלֶעבְּט, גְלִיקְלִיך אוּן עֶרלֶעכְט, מֵיינֶע וואוּנְדָען וֶענָען פֶּערהַיילְט, דָען הַיינְט וָועט דִי טוּגֶענְד טְרִיוּמְפִּירֶען, אוּן דָער פְּרוּעֶנְשָׁאפְט וָועט דִי גְרֶעסְטָע עֶרְאֶבֶּערוּנְג מַאכָען.

מאקס: יָא גְנָעדִיגָעם פְרַייליין, אָבֶּער...

ראזא: אָה! אִיהר פֶּערְשְׁטָעהט נָאך אִימֶער נִישְׁט וָואס אִיך מֵיין? אַלְזָא גוּט, הָערר לִיכְטָענְטַאל, דִי פֶּערהֶעלְטְנִיסָע פוּן אַייעֶר בְּרוּדֶער וָענָען מִיר בֶּעקַאנְט.

מאקס: אָבֶּער מִיס קָאהן...

ראזא: אִיך וֵויס דָאס עֶר הָאט זִיך וַייט יָאהרֶען מִיט אֵיין אוּנְגְלִיקְלִיכֶע פֶּערבּוּנְדֶען, זִי אִיז גֶעוָואָרֶען אַ מוּטָער פוּן אַ קִינְד וָועלְכָעם הָאט פַּאר דָער צֵייט דִי וָועלְט פֶּערלָאזְט.

מאקס: אָה...

ראזא: אִיך הָאב דִיעזֶע אוּנְגְלִיקְלִיכֶע קָעטָען גֶעלֶערְנְט אוּן אִיך מוּז אִיהנֶען

אָפֶּען גֶעשְׂטָעהן דָאס אִיךְ הָאב מִיר קֵיינְמָאל נִישְׁט פָּארְגֶעשְׂטָעלְט צוּ גֶעפִּינֶען אוּנְטֶער דֶער אֶרְעמְסְטֶע קְלַאס אַווי אַ פְּרוי וִוי חַנָּה'לֶע אִיז, טָרָאץ אַווי פִּיעל יָאהר לֵיידֶען דְרִיקְט זִיךְ אֵין עָרְלֶעך שְׂטָאלְץ אוֹיף אִיהר גֶעוִיסְן, לִיידֶעט אוּן שְׁוַוייגְט, לִיעבְּט אוּן דוּלְדֶעט, זִי אִיז אַיין מוּסְטֶער דֶער פְּרוִיען, אוּן אִיךְ וֶועל נָאר זֶאמָאלְם גְלִיקְלִיךְ אוּן שְׂטָאלְץ זַיין וֶוען אִיךְ וֶועל אִים שְׂטַאנְד זַיין צוּ אָנֶען דָאס דוּרְךְ מִיר הָאט דֵיעזֶע עֶנְגֶעל וִויעדֶערום רוּהָע אוּן צוּפְרִיעדֶענהַיים גֶעפּוּנֶען.

מאכם: דַאן וֶועט אִיהר אֵיין לִיעבֶּענְסְווִירְדִיגֶער עֶנְגֶעל.

ראוא: נֵין מֵין פְּרַיינְד, אִיךְ טָהוּ בְּלִיי מֵין פְּפְלִיכְט, דָאךְ צוּ זָאגֶען, אַווי וִוי אִיךְ הָאב גֶעהָערְט וֶועט אִיהר חַנָּה'לֶעם אוֹיפְּרִיכְטִיגֶער פְּרַיינְד.

מאכם: יָא דֶער אֵיינְצִיגֶער אִין דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט.

ראוא: אַלְזָא אִיהר מוּזְט חַנָּה'לֶע הַיינְט בֵּיי נַאכְט אוֹיף דֶעם בֵּאל מִיטְבְּרֶענְגֶען.

מאכם: וָואם? זִי אַהֶערְבְּרֶענְגֶען? אִיהר שְׁפַּאסְט גֶעדִינֶעם פְּרַיילֵיין.

ראוא: נֵין מֵין פְּרַיינְד, יָעצְט גִילְט קֵין שְׁפַּאס. הֶערְט! אַרְנָאלְד וִוייסְט דָאס אוּם דֶעם פְּרַיי צוּ גֶעווִינֶען וַעל אִיךְ אַלֶם אַיין אָבְּנֶעהְמֶען בָּעטְלֶערִין פֶּערְקְלֵיידֶעט זַיין, אִיהר זָאלְט אִיהר פֶּערְשַׁאפֶּען אַווי אַיין קָאסְטִיום, בְּרֶענְגְט זִי מִיט, אוּן דָאס אִיבְּרִיגֶע אִיבֶּערְלָאזְט מִיר.

מאכם: גֶעדִינֶעם פְּרַיילֵיין! אָבְּצוּואַר אִיךְ בֶּענֶרֶייךְ נִישְׁט וָואם אִיהר וִוילְט טָהוּן, דָאךְ מוּז אִיךְ גֶעשְׂטֶהן דָאס אִיהֶר הַאנְדְלוּנְגֶען וֶענֶען נָאבֶּעל אוּן פָּארְמוּטְהִיג, מִים קָאהן! עֶרְלוֹיבְט אִיהר מִיר אִין עֶהְרְפוּרְכְט אַייעֶר הַאנְד צוּ קִישֶׁען.

ראוא: קָאוַאלִיעֶר! עֶם וֶועט מִיר אֵיין בֶּעווֶוגֶער פֶּערְגְנִיגֶען מַאכֶּען אַיךְ פִּיר דִי צוּקוּנְפְט נֶעהֶער קֶענֶען צוּ לֶערְנֶען (רייכט איהם די האנד) וִוילְט אִיהר מִיךְ בֶּענְלַייטֶען?

מאכם: אֶה מִיט פֶּערְגְנִיגֶען! מִיט דֶעם גְרֶעסְטֶען פֶּערְגְנִיגֶען, הֶענְגְט מִיךְ אִיבּ עֶם אִיז קֵין פֶּערְגְנִיגֶען! (בייזע אב, מוזיק שפיעלט וואלצער).

(אויפטריט א ר נ א ל ד).

ארנאלד: מוזיק, בֵּיעלֶער, לוקסוס, עֶקזוי־פֿאוֹשֶׁען, גְלַאנְץ, **רייכטהום**, לִיכְט אוֹן לֶעבֶּן פּוֹן אַלֶע זַייטֶן, וֶועהרענד אין מִין הֶערְץ **איז עס** וויסט אוֹן לֶיער, מִין פֿאטער **איז** גְלִיקְלִיך, מַיינע מוטער **צופֿרידען**, עס **איז** שרעקְלִיך עס **נישט צו** עֶרטראגען, אה יאה! **אין טאג נאך** מיין האבְּצייט **וועל איך** אין עֶלבֶּמטמאדְ בענעהען, **דאמיט וועל** איך עֶרלעזט וועֶרען, אוֹן מיינע עלטערן נעֶרעטטעט פּוֹן...

(אויפטריט ל י ל י ע נ ט ה א ל).

לילי־ענטהאל: מיין נאט! ארנאלד וואס איז מיט דיר?

ארנאלד: מיין טהיערעס קינד! נאט עֶרבארמע דיך מיינער!

לילי־ענטהאל: ארנאלד! וואס איז געשעהן?

ארנאלד: אה איהר וענט עס מיין פֿאטער? איהר וילט וויסען **וואס** עס איז נעשעהען? **נישט**, נאר **נישט**! וואהט איהר דען **נישט דאס איך** בין פֿאלשמעניג צום באל פֿארבעריטט? נון **וואס איך נישט** נאבעל אוים, פֿאטער?

לילי־ענטהאל: אין מיינע אויגען וואהסטו וואהנזינג אוים.

ארנאלד: וויען איך בין עס **נישט**, אזוי וועל איך עס וועֶרען. 9 **יאהר לאנג** האט איהר מיך צו דיעזען וואהנזין נעטריעבען, נענוג **פאטער!** מיט קאהן ליעב איך **נישט** אוֹן קיינמאל **נישט וועל איך** וי הירַאטען.

לילי־ענטהאל: וואס? **נישט** הירַאטען ראוא, האסטו נעזאגט?

אויגאלד: ניין, פאטער!

לילי־ענטהאל: שוין וויעדער דיעזע אלטע לייער, אבער דיעזע קאמעדיע מוז אייגמאל אויסגעשפּיעלט וועֶרען, חנה'לע די נעהערין **וועל איך** קיינמאל **נישט** אלס מיין טאכטער עֶרקלעהרען, אוֹן **בלייבסטו** דאבּיי אזוי קענסטו מיט אידם צוואמען בעטלען נעהן.

ארנאלד: פאטער!

לילי־ענטהאל: מיין טערי! **אידר פאטער איז** דער אלטער **שניידער** לעוועזאזן (אב.

ארנאלד: בִּיי נָאט, אִיךְ וֶועֶרע גְלִיקְלִיךְ וָען דִיעזֶער עֶהרְווִירְדִיגֶער גֶרַייז זָאל זַיין מֵיין פַאטֶער! אַלְזָא עֶם אִיז גֶעשֶעהן, וָואם אִיךְ הָאב עֶרְוַואַרְטֶעט אִיז עֶנְדְלִיךְ גֶעקוּמֶען, יָעצְט הַייסְט עֶם נַייעֶר קַאמְפְּף, נַייע לֵיידֶען, נַייע זָארְגֶען, אוּן אִיךְ בִּין שׁוֹין אַווי מִיעד, אָה מַיין קָאפּ, מַיין קָאפּ.

(אויפטרויט מאקס מיט בלומען).

מאקס: (נאך פויזע) אַרְנָאלְד! בְּרוּדֶער! גִיב מִיר דַיין הַאנְד, דוּ פֶּערְצַייהְסְט מִיר? דוּ הָאסְט פֶּערְגֶעסֶען אֶן דֶער שְׁרֶעקְלִיכְע סְצֶענֶע צְווִישֶׁען בְּרוּדֶער אוּן בְּרוּדֶער? אַרְנָאלְד, דוּ לַיידְסְט פִּיעל, אִיךְ וֵויים עֶס, הָער מֵיין בְּרוּדֶער (גיבט איהם די בלומען) דָא הָאב אִיךְ דִיר גֶעבְּרַאכְט וָאם דִי גוּטֶע מוּטֶער נָאטור הָאט גֶעפְּלֶאנְצְט אוֹיף דֶעם גְרוּב פוּן דַיין קִינְד.

ארנאלד: (קישט די בלומען) דוּ בִּיזְט גֶעוִוען דָארְט?

מאקס: יָא, אִיין קְלֵיינֶער שְׁטֶיין וָועלְכֶער עֶנְטְהַאלְט צְווִיי עֶנְגֶלֶען מִיט צֶעבְּרָאכֶענֶע פְלִיגֶעל הָאב אִיךְ אִיהם גֶעשְׁמֶעלְט אוּן הָאב גֶעלָאוּט אוֹיסְקְרִיצֶען פְּאלְגֶענְדֶע וָועְרְטֶער: „הִיעֶר רוּהְט דֶער קֶערְפֶּער פוּן אַיין קִינְד, אַיין אוּנְשׁוּלְדִיג אוּן אַהְן וִנְד עֶר בְּיט בִּיי נָאט עֶר זָאל פֶּערְגֶעסֶען דֶעמְגֶענֶען וָועלְכֶער הָאט אִיהם גֶעגֶעסֶען אוּן גֶענוּסֶען דָאם לֶעבֶּען!"

ארנאלד: אָה וִוי דִיעזֶע צֶארְטֶע בְּלוּמֶע וֵויילְט מֵיין קְרַאנְק הַארְץ! אִיךְ הָער דִי שְׁטִימֶע פוּן אַיין קִינְד וֶועלְכֶעם שְׁפְּרִיכְט צוּ מִיר: „נָאךְ הָאסְטוּ צַייט, דוּ קֶענְסְט נָאךְ אַלֶעם גוּט מַאכֶען," אִיךְ דַאנְקֶע דִיר בְּרוּדֶער, דוּ בִּיזְט עֶדֶעל, דוּ בִּיזְט בְּרַאוו! (מאקס וויל גיהן) דוּ גֶעהְסְט שׁוֹין? וואוהִין?

מאקס: צוּ הֶנֶהמִיגֶע?

ארנאלד: הִיעֶר גֶעהְט אוֹיךְ דִיעזֶע בְּלוּמֶע, וָאג אִיהר דָאם זִי אִיז גֶעוָוען גֶעדְרוּקְט צוּ מֵיין הֶערְץ אוּן אִין נָאמֶען פוּן אוֹנְזֶער קִינְד וָאג אִיהר זִי וָאל מִיר פֶּערְצַייהֶען?

מאקס: אַרְנָאלְד: בְּרוּדֶער! הֶער אִיךְ רֶעכְט? אִיז אַלֶעם וָואהר?

ארנאלד: (וויינענד) יָא מַאקְס עֶם אִיז וָואהר! וָאג אִיהר דָאם גֶעדוּלְד בְּרֶענְגְט רֶאטֶען, אוּן דִי וָואהרְהֵיט לִיעבֶּען לֶעבְּט אֶיבִּיג!

מאכס: אַרְנאָלְד בְּרוּדָער! דו בִּיזט אַיין עֶנְגְעל, הָענג מִיךְ אויב אִיךְ וָואלְט נִישְׁט גָעוואלְט גוט וַוייַנען, גוט בַּיי (אב).

(אויפטריט ד ב ו ר ה).

דבורה: נֵיין, עֵס קָען נִישְׁט זַיין, אַרְנאָלְד מַיין זוהן! דָער פַּאטָער אִיז שְׁוֶערְלִיךְ אויפְגָערעגְט, אִיז אַלֶם וָואהר?

ארנאלד: יָא מוטָער אַלֶם אִיז וָואהר, אִיךְ הָאב קֵיין קְרֶעפְטָע מָעהר צוּ קֶעמְפְּפֶען, מוטָער! לָאז מִיךְ אומְבְּלֶעטֶערְן אַיין נַיי בְּלַאט אִין מַיין לֶעבֶּען, אֵיין וַוייַס, אֵיין רַיין, אַיין אוּנְבֶּעפְלֶעקְט בְּלַאט. מוטָער! גִיב מִיר דַיין זֶעגֶען.

דבורה: נֵיין מַיין זוהן, אִיךְ בִּין שׁוֹין אַלְט, אִיךְ קָען דִיךְ נִישְׁט פָּערלָאזען מַיין אַרְנאָלְד, מַיין לִיעבְלִינג, נָאט וָאל דִיךְ זֶעגֶענען! קוּם מִיט מִיר אִיךְ וִועל דָעם פְּאטָערְס צָארְן וַוייכָער מַאכֶּען, אָבֶּער בֶּעהַאלְט דִיךְ דַיינְט רוּהִיג, און מָארֶגען זָאל נָאט דָער מוטָער דָעם רִיכְטִינֶען וָועג וַוייזֶען, וִוי אַווי אִיהר קִינְד גְלִיקְלִיךְ צוּ מַאכֶּען, קוּם מַיין זוהן.

ארנאלד: יָא, אִיךְ גֶעה! אִיךְ בִּין נִיי בֶּעלֶעבְט, אִיךְ פִּיהל וִוי דִי יוגֶענְד קֶעהְרְט צוּרִיק, אָה מוטָער, מַיינֶע מוטָער! (אב מיט איהר).

(אויפטריט ט ש א ל י מאסקיערט).

טשאלי: אִיךְ מֵיין אַז אִיךְ בִּין גוט מַאסְקִיערְט? אוי אַ שֶׁעהן פָּנִים וָעל אִיךְ הָאבֶּען אַז מֶען זָאל מִיךְ דֶערקֶענֶען.

(אויפטריט ל י ז א מאסקיערט).

ליוא: מִיר צִיטֶערְט אַ צָאהן אָן אַ צָאהן, אִיךְ הָאב מוֹרָא, אַז מֶען זָאל מִיךְ נִישְׁט דֶערקֶענֶען.

טשאלי: שָׁעהנֶע מַאסְקֶע! דַארְף אִיךְ אַיךְ לַאדֶען צוּם עֶרְשְׁטֶען וַאלְץ?

ליוא: וָואס אִיז דָאס פַּאר אַ חַיָה?

טשאלי: מִיר שֵׁיינְט אַז מָאִיז לִיוַא נָאר אִיךְ הָאב מִיךְ מוֹרָא צוּ נֶעבֶּען צוּ דֶערקֶענֶען אָפְּשָׁר אִיז דָאס נָאר אַ פְּרֶעמְדֶער.

ליוא: דָאס אִיז טְשַׁאלי אָבֶּער אִיךְ וָועל מִיךְ נִישְׁט גֶעבֶּען צוּ דֶערקֶענֶען דָאמִיט עֶר זָאל נִישְׁט אַיינְפֶערְוִיכְטִיגְ נַיין אַז אִיךְ וָועל טַאנְצֶען מִיט אַיין אַנְדֶערֶן.

(מוזיק טוש).

(אויפטריט לילי ענטהאל (אלס אברהם), קאהן (אלס שרה) ראזא).

טשארי: אַבְרָהָם אָבִינוּ וָועט נָעהן אַ פְּרָעהלִיכָעם מִיט דֶּער מוּטָער שָׂרָה, אוּן דֶער שָׂטָן מִיטָן קָאלְפִּיק וָועט זִיךְ דֶרָעהָען אִין דֶער מִיט.

(מוזיק טוש).

(אויפטריט מאקס (אלס קעניג ליער) חנה׳לע (אלס בעטלערין).

טשארי: דֶער יוּדִישֶׁער קָעניג לִיעֶר מִיט דֶער בֶּעטָלֶערִין פּוּן דֶרָהֵל אוּן לֵאָה וִוי אִיז זִיךְ דָאם צוּזַאמֶען?

(מוזיק טוש).

(אויפטריט ארנאלד (אלס גבאי), דבורה (אלס חנה לאה).

ליזא: רבש״ע! דִי וֶועלְט הָאט זִיךְ אִיבֶּערְגֶעקֶעהרְט! דֶער נַבָּאי פּוּנִם צֶעהנְטֶען גֶעבָּאט מִיט דֶער אַלְטְמוֹדִשֶׁער חַנָּה לֵאָה טַאנְצֶען אִין קָאהן?

ארנאלד: וָען אִיךְ הָאב קֵין אִינְטֶרֶסוּם וָאל מִיר קָאהן זִיךְ מַאסְקִירֶען אַלֶם אָבְּנֶערִיכְטִיגְט בֶּעטָלֶערִין, וִוי מִיר שֵׁיינְט אִיז עֶם וֶענִיגְט מַאכְּט דָארְט, אִיךְ וָועל מִיט אִיהר טַאנְצֶען אוּן דַאבֵּי אִיהר עֶרְקְלֶערְהָען דָאם אִיךְ הַאסְּע וִי, יָא, אַווֹי אִיז עֶס, טַאנְצֶענְד אוּן נָאכְּעל מוּז דִי וָועלְט צוּ נְרוּנְדֶע נֶעהן. (מוזיק וואלצער) מִים קָאהן, פָּאלְט מֵיין רַאטָה אוּן עֶנְטְוַאנְט זִיךְ פּוּן דִיזֶער פַּארְטֵיע, דֶען אִיךְ הַאסְּע אַיךְ... אוּן וָועט אִיהר מִיךְ צְוִוינְגֶען אַיךְ צוּ הֵירַאטֶען, אַווֹי וָועט אִיהר אוֹיךְ אִימֶער אוּנְגְלִיקְלִיךְ זַיין... אִיךְ לִיעבֶּע אֵיין אַנְדֶערֶע שׁוּין זַיט פִּיעלֶע יָאהְרֶען, אוּן בִּין מִיט אִיהר נֶעזֶעצְלִיךְ בֶּעהֵירַאטֶעט.

לִיליענטהאל: צְוֶועלְף אוּהר, מַאסְקֶען הֶערוּנְטֶער!

(טראמפעטענשאל, דעמאסקירונג).

אלע: חַנָּה׳לֶע דִי נֶעהֶערִין הִיעֶר? (איבער־ראשונג).

לִיליענטהאל: אִי דִיעֶע שַׁאנְדֶע! וִוי הָאסְטוּ גֶעוּואוּסְט? וָער הָאט עֶס דִיר עֶרְלוֹיבְּט הִיעֶר זִיךְ אֲרִיבְּצוּשְׁלֵיכְּעֶן? דוּ שֶׁעֶנְדְּלִיכֶע.

ראוא: הַאלְט! מר. לִיליענטַאל! בֶּעלִידִיגְט נִיטְּט אִיהר אֲיינֶען בָּלוּט אוּן פְּלֶייש (אלעס שטוינט) יָא, דִיעֶע עֶרְלֶע דָאמֶע אִז אֲיעֶר שְׁוִוועֶנְער-טָאכְטֶער!

אלע: וָואם?

ראוא: אִיהר וואוּנְדֶערְט אַיךְ מֵיינֶע פְּרֶיינְדֶע? אָה וָען אִיהר וָאלְט

נור וויסען וויפיעל לייבע עס רייגט בעהאלטען אין דיעזען פרויענצימער דאן ואלט איהר דיעזען קאפ מיט דיאמאנטען בעזעצט, און זי געקרעהנט צום מוסטער פון דעם פרויענגעשטעלט: **ארנאלד** לילי־טהאל קען שמאלציעלען מיט דער לייבע פון דיעזער פרוי!

ארנאלד: מיין גאט! וואס נעמט דא פאר?

ראוא: איהר הערד לילי־נטהאל, איהר האט נעוואוסט דאס אייער זוהן לייבט און ליידעט, אבער די אומשטענדע האבען אייך נעצוואונגען אייער זוהן צו אימפאנירען מיט מיר אבער מיט מיינעם נעלד זיך צו פערלאבען, ער איז אבער צו עדעל און האט נישט נעקענט קיין דאפעלראלע שפיעלען! וואס מיך אנבעטרעפט? איך פערציכטע אויף די רעכטע וועלכע דער פאטער האט מיר נענעבען, דען אויך דעם זוהן איין רעכט האט זי נור אליין, זי איז זיין נעוצליכע פרוי,

(פיהרט חנה'לע צו צו ארנאלד).

לילינטהאל: אבער איך פערזיכערע אייך מיינ פרייגד דאס מיר זוהן האט דיעזע פרוי קיינמאל נישט נעהיראטעט.

(אויפטריט לעוונזוהן).

לעוונזוהן: מיט צווייי פאפיערע) דא האט איהר די באפיערע פון דעם נעריכט און אט איז די כתובה פון דעם רב. איין עהרליכע פרוי, מר. לילינטהאל האט זיך נעלאזט שימפפען, נין יאהר נעליטען און נעשוויגען, האט שוין אמאל נאט אין הערצען און לאזט שוין זיין נענוג.

לילינטהאל: דאס האב איך נישט נעוואוסט, חנה'לע! דיין פאטער שטעהט בעשעהמט און ערניעדריגט נעגען דיין טוגענד, מיין קינד פערצייהע מיר.

דבורה: זיס קינד, טהייערע מאטער! (קושט זי).

ראוא: חנה'לע די נעהערין! די נעזעלשאפט נעמט אייך מיט פרייד אויף אין איהרע מיטע, און אויך ועל מיך שטארק און גליקליך פיהלען פון נון אן איהר שוועסטער צו זיין.

טשאלי: הורא! עס לעבע חנה'לע די נעהערין, הורא הורא! (פאויזאן).

פ א ר ה א נ נ.